

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Bezdomovectví - životní volba nebo nutnost?

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Vypracoval:

Bc. Milan Sapík

Znojmo 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Bezdomovectví - životní volba nebo nutnost?“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Ve Znojmě dne 20.3.2010

.....
Bc. Milan Sapík

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D. za velmi užitečnou a profesionální metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych rád poděkoval všem pracovníkům Institutu mezioborových studií Brno za vysokou úroveň přípravy materiálů a skript pro studium, která mi byla velkým pomocníkem při zpracování diplomové práce.

Rovněž chci poděkovat svému synovi Milanovi a své přítelkyni za trpělivost a pochopení, kterých bylo zapotřebí při zpracovávání mé diplomové práce.

Bc. Milan Sapík

OBSAH

Úvod	2
1. Vymezení a popis problému bezdomovectví	4
1.1 Vymezení základních pojmů	4
1.2 Skupiny ohrožené bezdomovectvím	7
1.3 Formy bezdomovectví	8
1.4 Faktory a příčiny vedoucí k bezdomovectví	10
1.5 Bezdomovectví a kriminalita	14
1.6 Bezdomovectví jako sociální deviace	16
1.7 Názory veřejnosti na bezdomovectví a bezdomovce	17
2. Orgány a organizace zabývající se problematikou bezdomovectví	19
2.1 Orgány státní správy a samosprávy	19
2.2 Občanské iniciativy	20
2.3 Neziskové organizace a církve zabývající se bezdomovectvím	21
2.4 Typy zařízení pro bezdomovce	26
3. Organizace poskytující službu bezdomovcům ve Znojmě a okolí	31
3.1 Oblastní charita Znojmo	31
3.2 Centrum sociálních služeb Znojmo	38
4. Rozhovory s lidmi bez domova	42
4.1 Metodologická východiska	42
4.2 Výstupy z rozhovorů s respondenty	46
4.3 Interpretace zjištěných poznatků	60
Závěr	63
Resumé	67
Anotace	68
Seznam použité literatury	69

Úvod

Každý člověk má potřebu místa, kam se může schovat před nepřízní počasí, deštěm, zimou, teplem, kde může složit hlavu, uložit své osobní věci, zavřít se před okolními problémy, rozjímat.

Představa takového místa je u každého jedince jiná. Někomu postačí čtyři stěny s podlahou, stropem, postelí a sociálním zařízením, jiný může mít představu luxusní vily se zahradou a bazénem, popřípadě i zámku se služebnictvem. Někdo je spokojen na samotě uprostřed lesa daleko od ostatních lidí, jinému vyhovuje centrum velkoměsta. Ať tak či tak, vždy takové místo můžeme nazvat domovem.

Ovšem ne každému se v životě poštěstí takové místo, které by mohl označit názvem domov, najít, obývat je a užívat s osobami blízkými nebo přáteli. Jiní zase domov měli, ale z různých příčin o něj přišli. Vzhledem k tomu, že v naší terminologii není přesné pojmenování, které by vystihlo všechny aspekty tohoto jevu, říkáme takovým lidem běžně používaným názvem bezdomovci či lidé bez přístřeší.

Některé bezdomovce či lidi bez přístřeší potkáváme denně ve svém okolí. Dávají svůj stav viditelně najevo a žádají určitého soucitu a pomoci. Jiní se svoji tíživou situací snaží skrýt, nebo zkouší hledat řešení svého nepříznivého osudu.

V každém případě je bezdomovectví závažný společensky negativní jev, který má nepříznivý vliv na zdravý vývoj člověka a to jak po stránce fyzické, tak i psychické. Staví jedince do sociálního postavení na okraji společnosti, ze kterého se těžko sám dostává a bývá běžné, že se s tímto sociálním postavením smíří, což vede k jeho postupnému společenskému vyloučení.

Vzhledem k tomu, že i já se s osobami nazývanými bezdomovci setkávám, a to jak v běžném životě, tak i okrajově ve svém zaměstnání, a vzhledem k tomu, že osudy těchto osob mě zajímají, zvolil jsem si problematiku bezdomovectví jako téma své diplomové práce.

Jako cíl diplomové práce jsem si stanovil nalezení odpovědi na otázku, *zda je bezdomovectví životní volba nebo nutnost*, kterou jsem definoval již v názvu práce. Prostředkem k hledání odpovědi na tuto otázku jsou rozhovory s lidmi bez domova, kteří žijí ve Znojmě a jeho blízkém okolí.

Aby se mi podařilo na tuto otázku nalézt odpověď, hledal jsem pro pochopení tohoto fenoménu nejprve v různých písemných pramenech vymezení pojmů bezdomovectví, bezdomovec a souvisejících pojmů. Rovněž jsem díky dostupným pramenům získal informace, které osoby jsou obecně ohroženy bezdomovectvím, jaké jsou formy bezdomovectví, jaké příčiny k tomuto jevu vedou a co si vlastně veřejnost o lidech bez domova myslí, což mi usnadnilo orientaci v problému.

Při hledání odpovědi na položenou otázku jsem se z dostupných materiálů obecně seznámil s organizacemi, které se problémem bezdomovectví zabývají v rámci celé České republiky. Jedná se o organizace pracující s lidmi bez domova a bez přístřeší, se společensky vyloučenými. Pomáhají jim nejen po stránce materiální, ale snaží se jim pomoci ve snadnějším návratu do běžného života a začleněním do společnosti.

Podrobněji, a to nejen z dostupných materiálů, ale i díky osobním návštěvám, jsem se seznámil s organizacemi, které se zabývají pomocí lidem bez domova na teritoriu města Znojma a jeho blízkém okolí. Seznámil jsem se s projekty těchto organizací směřující k bezdomovcům a společensky vyloučeným a s tím, jak daná pomoc v praxi probíhá. Právě to bylo důležité k posouzení, zda člověk bez domova, který se snaží řešit svou tíživou životní situaci, má či nemá možnost najít ve Znojmě účinný záchytný bod.

Při hledání odpovědi na otázku z názvu diplomové práce jsem provedl výzkumné šetření v komunitě bezdomovců pobývajících na teritoriu města Znojma a v jeho blízkém okolí. Výzkum byl zaměřen nejen na bezdomovce žijící v provizorních přístřeších, v zahradních koloniích, pohybujících se v parcích, u nákupních středisek a na nádraží, ale i na lidi bez domova hledající útočiště v azylových domech.

Informace od těchto osob jsem získal přímým rozhovorem s dotčenými osobami.

Díky informacím získanými rozhovorem s bezdomovci a lidmi bez přístřeší jsem zjistil příčiny a důsledky jejich životní situace.

Na základě provedeného kvalitativního šetření a vyhodnocení získaných informací, jsem se v závěru práce pokusil nalézt odpověď na otázku, zda je způsob života, který bezdomovci ve Znojmě a okolí žijí a do kterého se dostali, jejich životní volba nebo nutnost.

1. Vymezení a popis problému bezdomovectví

V názvu diplomové práce jsem si položil otázku, zda je bezdomovectví životní volba nebo nutnost. Při hledání odpovědi na tuto otázku jsem nejprve musel získat potřebné informace k objasnění pojmu bezdomovec, bezdomovectví, nouze a společenské vyloučení, které jsem načerpal z dostupné literatury.

Vzhledem k tomu, že jsem chtěl fenomén bezdomovectví řádně pochopit, bylo nutné získat studiem literatury i ucelený obrázek o tom, které skupiny osob jsou bezdomovectvím ohroženy, jaké jsou formy bezdomovectví, jaké faktory a příčiny vedou k bezdomovectví, jaký má vztah bezdomovectví coby sociální deviace ke kriminalitě a jak bezdomovce vnímá široká veřejnost.

1.1 Vymezení základních pojmů

Bezdomovectví, bezdomovec

Pojem bezdomovectví by se dal označit jako společensky negativní jev, který zahrnuje jednání a procesy, vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení.

Bezdomovectví je označováno i jako extrémní vyloučení ve smyslu krajní chudoby, ztráty střechy nad hlavou, ale i absence nejužší sítě mezilidských vztahů tvořících podstatu domova.

(Sekot, 2004, s. 64)

Bezdomovectví lze vymezit tak úzce, že by zahrnovalo pouze osoby přežívající venku bez střechy nad hlavou, nebo může být definováno v širším smyslu, který kromě lidí bez střechy zahrnuje také osoby bez bytu a další osoby žijící v nejistém nebo nevyhovujícím bydlení nebo ubytování.

(Hradecký, 2007, s. 31)

K pojmu bezdomovec je ve Slovníku sociální práce uvedeno, že se jedná o lidi žijící bez stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, odříznuti od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům (včetně systému sociální podpory). Nejširší

v Evropě užívaná definice zahrnuje mezi bezdomovce, vedle osob bez střechy nad hlavou, i osoby žijící v nedůstojných podmínkách, v ústavech a sociálních zařízeních, osoby, které nemají vlastní bydlení, a osoby, jimž hrozí ztráta bydlení (protože kupříkladu neplatí nájem). V zemích Evropské unie i u nás je bezdomovectví buď následkem rozpadu rodiny (který je zase následkem nezaměstnanosti, alkoholismu, duševní poruchy, somatické nemoci, ale také „pouhého“ konfliktu potřeb manželů), nebo nezvládnutím přechodu z institučního prostředí (dětské domovy, výchovné ústavy, věznice) do prostředí neústavního. Bezdomovci se soustřeďují ve větších městech, kde mají lepší podmínky k přežití (ubytovny, charitativní organizace poskytující stravu, nádraží, teplovodní šachty, ventilace metra a podobně, jako možná přístřeší v zimě). Vytvářejí si vlastní pouliční kulturu. Proti jiným občanům jsou bezdomovci několikanásobně znevýhodněni: obtížně hledají zaměstnání a zaměstnavatelé mohou zneužívat jejich situace (neuzavírají s nimi pracovní smlouvy, dávají jim minimální plat), obtížně komunikují s jakýmkoliv orgány státu (mnozí nemají osobní doklady, které jim buď byly odcizeny, nebo jich ani nenabyli), běžná zdravotní péče je pro ně obtížně dostupná, protože neplatí zdravotní pojištění (ale jejich životní způsob je činí velmi zranitelnými v době nemoci a nepříznivého počasí), jsou obětmi šikanování ze strany policie. Protože se k nim společnost u nás chová nevšímavě až nepřátelsky, mají i oni nevšímavý až nepřátelský postoj k ní a také k sobě navzájem. Jistá podskupina bezdomovců ještě usiluje o společenskou integraci, větší část tvoří podskupinu takzvaných dobrovolných bezdomovců, kteří na jinou formu života již rezignovali – jejich ambice jsou nesouměřitelné s cíli lidí žijících ve většinovém proudu společnosti, tito bezdomovci si především chtějí opatřit jídlo, teplo, případně přístřeší. Česká legislativa označuje jako bezdomovství stav lidí bez státní příslušnosti. Osoby bez přístřeší de iure v ČR neexistují, protože každý občan musí mít v dokladech zapsané trvalé bydliště.

(Matoušek, 2003, s. 34-35)

Sami bezdomovci většinou označení bezdomovec odmítají a pokládají je za hanlivé. Přijímají je pouze z ustáleného jazyka široké veřejnosti.

Ve své subkultuře používají pro osoby bez jakéhokoliv zázemí výraz „bezinky“, pro osoby sociálně slabší výraz „pouliční směs“, pro osoby dočasně bez přístřeší „bezďáci“, pro lidi bez naděje „republikový oříšek“, pro osoby v nouzi „streetpeople“,

pro osoby v sociální nejistotě „děti ulice“ a pro lidi dočasně nepřizpůsobené „tulák“.

Zákon č. 108/2006 Sbírky o sociálních službách zná k sociálnímu jevu ztráty bydlení pojem *osoby bez přístřeší*. Rovněž je použit termín *osoby v nepříznivé sociální situaci*.

Nouze a společenské vyloučení

S pojmem bezdomovectví se úzce váže pojem nouze a společenské vyloučení.

Adaptabilita občanů na nové společenské prostředí klesá s věkem, s nedostatkem vzdělání, s fyzickým a hlavně psychickým postižením nebo chorobou. Osamělost a anonymita města ji ještě více snižují. Slabší jednotlivci se pak snadno dostávají do nouze.

Hmotná nouze představuje sociální situaci člověka, jehož příjem nedosahuje životního minima, svůj příjem nemůže zvýšit vlastním přičiněním a tak je vážně ohroženo uspokojení jeho základních životních potřeb. Hmotná nouze může být krátkodobá, je-li poskytnuta účinná pomoc, v opačném případě se může změnit v sociální nouzi nebo až ve společenské vyloučení.

V sociální nouzi je člověk, který pro svůj vysoký věk či nezletilost, pro zdravotní postižení, nemoc, ztrátu soběstačnosti, pro samotu nebo dysfunkci rodiny, pro ohrožení práv a zájmů třetí osobou nebo pro jiné závažné okolnosti, není fakticky schopen uspokojit své základní životní potřeby. Sociální nouze může mít dlouhodobý charakter, může se postupně vyvíjet z hmotné nouze, ale také může být vybuzena silným vnějším impulsem (úrazem, úmrtím v rodině, násilným trestným činem). Člověk v sociální nouzi vždy potřebuje účinnou vnější pomoc. V opačném případě hrozí společenské vyloučení.

Jako morální nouzi lze označit sociální situaci člověka, kdy uspokojuje své základní životní potřeby nedůstojným způsobem, například konzumací zbytků a odpadků nebo drobnou kriminalitou. Pomoc je mnohem nesnadnější než při hmotné nebo sociální nouzi, neboť nestačí jen finanční nebo hmotná pomoc, ale je potřebná osobní účast druhého člověka. Bez účinné pomoci může jít o stav trvalý a nevratný, končící ve společenském vyloučení.

(Hradecká, 1996, s. 18)

Pojem společenské vyloučení či vyloučení ze společnosti (z francouzského *exclusion sociale*) označuje jev, který působí strukturální změny ve společnosti, dává vzniknout novým substrukturám a ve svém důsledku ohrožuje soudržnost společnosti. Projevují se nechtěné tendence vylučovat určité skupiny osob z možných životních příležitostí. Nejzranitelnějšími jsou skupiny lidí zdravotně nebo společensky handicapovaných. Společenské vyloučení může mít nevratný charakter, nedostaví-li se včasná účinná osobní pomoc. Extrémním projevem společenského vyloučení je bezdomovectví.

(Hradecká, 1996, s.19)

Pojem sociální exkluze je podle Aleše Sekota absence či ztráta „místa ve společnosti“.

(Sekot, 2004, s. 73)

1.2 Skupiny ohrožené bezdomovectvím

Mezi skupiny ohrožené bezdomovectvím patří zejména osoby se sníženou schopností adaptability, s nižším vzděláním, se sníženou psychickou a fyzickou výkonností v důsledku nemoci a nekvalifikovaní.

Rovněž mezi ohrožené skupiny můžeme zařadit osoby diskriminované na základě věku, pohlaví, vyznání a rasové příslušnosti.

I staří lidé bývají ohroženi, a to nejen v důsledku odchodu do důchodu, devalvace úspor a nízkých důchodů, ale také následkem osamocení, snížení adaptability a schopnosti vyznat se ve světě.

Další významnou skupinou ohroženou bezdomovectvím jsou ženy a matky a to nejen osamocené, ale i vdané. Tradičně zastávají v zaměstnání nižší pozice, vydělávají na stejných pozicích méně peněz než muži, vykonávají neplacenou domácí práci, čímž jsou stavěny do pozice závislých a snadněji zranitelných.

Etnické minority jsou ohroženy díky izolovanosti dané jazykovou a kulturní odlišností a diskriminací v přístupu ke vzdělání, práci i bydlení.

Fyzicky a psychicky handicapovaní bývají fakticky vyloučeni z pracovního trhu, možnost jejich pracovního zařazení je značně omezená. Navíc mají vysoké výdaje

spojené s jejich postižením.

Postavení dětí coby skupiny ohrožené bezdomovectvím je vždy odvozeno od postavení jejich rodičů, neboť jsou na nich naprosto závislé ve všech ohledech.

Jako další členění osob ohrožených bezdomovectvím je možné uvést osoby neschopné převzít odpovědnost za vlastní život:

- lidé neschopní vytvořit si interpersonální vztahy, často trpící duševními defekty
- mladí lidé, kteří se ocitli mimo svoji rodinu, na útěku
- mladí lidé opouštějící v 18 letech dětské domovy
- osamělé ženy s malými dětmi nebo těhotné mladé ženy vyhnané rodiči
- osamělí staří lidé
- lidé se zdravotním postižením
- alkoholici
- drogově závislí
- patologičtí hráči
- propuštění vězni
- lidé AIDS pozitivní
- cizinci na útěku

(Vacínová, 2006, s. 133)

1.3 Formy bezdomovectví

V zásadě lze bezdomoveckou populaci rozdělit do tří skupin:

- zjevné bezdomovectví
- skryté bezdomovectví
- potenciální bezdomovectví

Forma zjevného bezdomovectví

Nejviditelnější, ale zároveň nejredukovanější část bezdomovecké populace tvoří skupina zjevných bezdomovců. Patří sem osoby žijící na ulicích, na nádražích, patří sem ti, kteří vyhledávají ubytování v zimních noclehárnách, azylových domech,

v noclehárnách připravených městy nebo charitativními organizacemi, tedy ti, kteří využívají sociální služby. Reprezentují však pouze část obyvatel bez trvalého bydliště. Anketa provedená Nadějí mezi lidmi bez přístřeší ukázala, že pouze tři osoby bez trvalého bydliště z desíti spí obvykle v noclehárnách, dvě v neadekvátních bytech, pět na veřejných místech.

(Hradecká, 1996, s. 28)

Velká část zjevné bezdomovecké populace využívá k pobytu prostory nádraží. Nádraží se uzavírá velmi pozdě v noci, chrání před nepřízní počasí, ve městech bývá umístěno v centru nebo v blízkosti centra, umožňuje setkání osob podobně postižených. Díky velkému pohybu cestujících nabízí možnost přivýdělku drobnou žebrotou a podobně. A tak města ve svém vlastním zájmu umísťují své sociální služby právě u nádraží a také charitativní organizace zde nejčastěji slouží „svým klientům“.

Podle sociologa Serge Paugama lze rozpoznat a charakterizovat tři typy nežádoucích jedinců přicházejících na nádraží:

- oslabení (méně odolní, kteří přicházejí na nádraží poprvé)
- navyklí (pobyt delšího trvání)
- marginální (velmi nesourodá vrstva, zahrnující v sobě novoměstské postavy punků, skinheadů, hobos)

(Hradecká, 1996, s. 29)

Forma skrytého bezdomovectví

Skupina skrytých bezdomovců jsou ti lidé bez přístřeší, kteří se z nějakého jen jim známého důvodu neobracejí na veřejné nebo charitativní služby, aby našli nocleh. Počet těchto osob může být značný hlavně v regionech, kde nabídka služeb je nedostačující. Mezi skryté bezdomovce lze zařadit rovněž osoby, které užívají jiné formy pomoci, např. ubytování u přítele nebo u příbuzných. Bezdomovectví skryté zdaleka předčí viditelnější formu bezdomovectví zjevného. Reprezentuje další část populace bez trvalého bydliště, která putuje, často mění své dočasné útočiště, což jim přináší potíže zdravotní, potíže s policií a s úřady. Hledání další možnosti ubytování je značně vysiluje a nalezení ubytování mnohdy vyčerpá všechny jejich osobní strategie.

(Hradecká, 1996, s. 31)

Skrytí bezdomovci povětšinou hledají bydlení ve squatech, sklepích, domech určených k demolici, ve starých automobilech, kontejnerech, výměnících nebo ve stanech, tedy v různých provizorních obydlích.

Forma potenciálního bezdomovectví

Do skupiny potenciálních bezdomovců patří osoby, jejichž potřeby jsou úřadům buď neznámé nebo známe jen částečně. Žijí v různých životně těžkých podmínkách, denních rodinných problémech, v potížích osobního charakteru, v potížích udržet si byt a v riziku jej ztratit. Podle statistik ze zemí Evropské unie tato situace postihuje až 10% populace.

Není vždy jednoduché určit přesně rozdíl mezi podmínkami života bezdomovců, kteří se obracejí na provozovatele ubytoven, a těch osob, které žijí v nejistých podmínkách nájemních bytů, často zdravotně závadných, v domech určených k asanaci či k demolici, v bytech provizorních, zchátralých a často přelidněných, v bytech sociálních, v holobytech, v podnájmech.

Do této skupiny můžeme zařadit i ty, kteří čekají na propuštění z různých ústavů, vězení, na opuštění dětského domova, dále i ty, kteří zvláště nyní tvoří velkou skupinu migrační a exilní.

(Hradecká, 1996, s. 32)

1.4 Faktory a příčiny vedoucí k bezdomovectví

Faktory vyvolávající fenomén bezdomovectví lze posuzovat z několika stran. Rozhodující jsou faktory objektivní a faktory subjektivní.

Faktory objektivní

Faktory objektivní jsou ovlivněny sociální politikou státu, sociálním zákonodárstvím a podobně.

Mohou působit například na dodržování lidských práv, na zachování integrity práva a respektování zásady rovných příležitostí pro všechny občany, na vzdělanosti a kvalifikaci občanů. Objektivní faktory působí rovněž na boj s nezaměstnaností, s vyloučením, na sociální ochranu, na zabezpečení ve stáří a v nemoci, na začleňování

mládeže do trhu práce, na usnadňování mobility pracujících a jejich adaptaci na změny ve výrobě, na posilování vzdělanosti a technologických služeb a výcviku pro různé sektory (například zdravotnictví). Význam objektivních faktorů je také v jejich působení na legislativu (sociální zákonodárství), na rovnost žen a mužů, na integraci invalidů, na kriminalitu, odčerpávající velké zdroje společnosti. Faktory společenské konečně mohou působit také na problémy menšin, exilu a migrace.

(Hradecká, 1996, s. 33)

Faktory subjektivní

Faktory subjektivní jsou ovlivněny jednotlivci, rodinami, společenskými skupinami, jejich schopnostmi, rysy, temperamentem, charakterem, věkem a podobně.

Faktory subjektivní lze uspořádat do čtyř kategorií:

- faktory materiální (ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet, tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku a podobně)
- faktory vztahové (změny struktury rodiny, rodinné nebo manželské problémy, diskriminace ženy, porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, mezi dětmi a rodiči, rozvod manželů, rozchod partnerů žijících v konkubinátu, rozdělení nebo rozpad rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost)
- faktory osobní (mentální retardace, duševní či tělesná choroba, nesamostatnost, osamělost, invalidita, alkoholismus a další závislosti, hráčství, sociální nezralost)
- faktory institucionální (propuštění z ústavu, z vězení, opuštění dětského domova)

(Hradecká, 1996, s. 33-34)

Objektivní i subjektivní faktory působí na bezdomovecký fenomén v různých kombinacích a obměnách, čímž jej ovlivňují odlišnou silou a zákonitostí. V různých zemích a oblastech se působení objektivních a subjektivních faktorů liší. Co však zůstává stejné ve všech oblastech světa, a to jak ve vyspělých, tak i rozvojových zemích, je skutečnost, že ženy, muži i děti, všichni ti, kteří žijí jako bezdomovci, žijí ve

výrazné chudobě. Žijí život odlišně od ostatní populace, stejně jako jsou odlišné příčiny jejich bezdomovectví.

Pokud bychom chtěli srovnat příčiny vedoucí k bezdomovectví u mužů a žen, museli bychom konstatovat, že tyto příčiny se v zásadě liší:

- Příčinou bezdomovectví mužů bývají obvykle faktory materiální (ztráta bytu, ztráta zaměstnání, nedostatečné příjmy) a osobní (nemoc, osamělost, stáří, alkoholismus či jiné závislosti). Méně pak příčinou bezdomovectví mužů bývají faktory vztahové a institucionální. Charakter bezdomovectví mužů je více veřejný, jelikož mužům je přirozenější tendence demonstrovat své bezdomovectví tím, že aktivně vyhledávají nabízené služby, nebo se předvádějí na veřejnosti.
- Příčinou bezdomovectví žen bývají obvykle faktory vztahové, především problémy v partnerských vztazích, ve většině případů doprovázené násilím. Protože ženy většinou chtějí předejít riziku života v podmínkách zjevného bezdomovectví, je u nich charakteristické bezdomovectví skryté. Často řeší svůj partnerský problém způsobem, který je vlastní právě znevýhodněným ženám. Bydlí u přítele, přítelkyně, u rodičů. Je nutné zdůraznit další velmi závažnou skutečnost týkající se bezdomovectví žen. Ženy zjevného, skrytého či potenciálního bezdomovectví mají často s sebou děti.
- Příčinou bezdomovectví dětí a mladistvých bývají faktory institucionální, jako je výchova v kojeneckém ústavu, poté přechod do dětského domova, pobyt ve výchovných ústavech, ze kterých dítě často utíká a které musí po dosažení plnoletosti povětšinou opustit. Rovněž jako příčina bezdomovectví dětí bývá neúplná rodina, násilí v rodině, zanedbávání, týrání a psychická deprivace dítěte, problémy působení alkoholu a jiných návykových látek, hazardní hra v dětství a dospívání, poruchy zdraví (mentální retardace, emoční poruchy, syndrom hyperaktivity, schizofrenie). V poslední době patří k těmto příčinám dlouhodobé pasivní sledování médií, nuda a nezaplňovaný volný čas. Významná příčina je i přepracovanost rodičů v rodinných podnicích a s tím související nezáměr, podrážděnost rodičů a ztráta pevnosti rodinných priorit.

Mnohé zahraniční výzkumy zachycují širokou škálu faktorů, které jsou rizikové pro vznik bezdomovectví, a to:

- chudoba a nezaměstnanost
- sexuální a psychické zneužívání v dětství nebo dospívání
- rodinné rozvraty a konflikty
- delikvence chování
- zkušenost s pobytem ve vězení
- dluhy, hypotéky, nezaplacené nájmy
- sousedské neshody
- zneužívání alkoholu a drog
- vyloučení ze školy, nízká kvalifikace
- psychické poruchy

(Štěchová, 2008, s. 35)

Jednou z příčin bezdomovectví může být i určitá hrdost, tedy postoj spočívající v tom, že než se kohokoliv o něco doprošovat, například rodičů, svých dětí nebo třeba sociálních pracovníků, je lépe jít na ulici. Jako příčina bezdomovectví může být spatřována i určitá výchovná tvrdost, kdy rodiče odmítnou přijmout pod jednu střechu své dítě, které se vrací třeba z výkonu trestu odnětí svobody, s odůvodněním, že jim dělá po susedech jen ostudu. Stejně tak mohou rodiče vyhnat těhotnou dceru, jelikož měli o jejím životě a potencionálním zeti jiné představy.

Nejčastěji zjišťovanou příčinou bezdomovectví však bývá ztráta zaměstnání. Člověk, který ztratí práci, často bez vlastního zavinění, začne pochybovat o svých schopnostech, ztrácí sebeúctu. Společně s nedostatkem financí a problémy se sehnáním nového místa se situace komplikuje a často vede k negativním změnám v jeho osobnosti a následně i v životním stylu. V současnosti je navíc velmi málo pracovních míst, která by byla nabízena společně s ubytováním.

(Štěchová, 2008, s. 35)

1.5 Bezdomovectví a kriminalita

Kriminalitě a viktimizaci bezdomovců je v naší i zahraniční literatuře věnována minimální pozornost. Přitom zločinem jsou tito lidé pravděpodobně ohroženi více než ostatní populace, a to jak v postavení pachatele, tak i v postavení oběti. Mezi lidmi bez domova se nalézá poměrně vysoké procento propuštěných vězňů. Těm, kteří doposud nebyli trestáni, hrozí ve zvýšené míře riziko, že trestný čin spáchají. Vede k tomu především hmotná nouze, ale i pohyb v kriminogenním prostředí.

Výsledky novějších kriminologických výzkumů osobnosti dospívají mimo jiné k následujícím poznatkům:

- u osobností s poruchami chování, které mají sklony ke kriminalitě, platí, že jejich delikventní chování souvisí s chybnou adaptací na sociální poměry a očekávání většinové společnosti,
- normalita osobnosti není objektivní ani univerzální kategorie. Měřítkem normality je proto převažující názor v dané společnosti (kultuře).

(Štěchová, 2008, s. 49)

U bezdomovců, podobně jako u ostatních subkultur, se poměry a očekávání komunity liší od očekávání a celkové atmosféry většinové společnosti. Bezdomovci, zejména ti, kteří žijí ve své speciální komunitě delší dobu, se jí přizpůsobují. Dá se předpokládat, že v komunitě bezdomovců například víceméně odpadá strach z ostudy ze spáchaného deliktu jako korigujícího prvku a částečně odpadá i strach z trestu, a to přes všechna negativa spojená s uvězněním, jelikož uvězněním bezdomovci dostanou to, co jim akutně nejvíce chybí. Tedy střechu nad hlavou a jídlo. Rozhodně ne všichni bezdomovci porušují zákon, nicméně kriminalita bývá v jejich skupině vyšší než v běžné populaci.

(Štěchová, 2008, s. 49-50)

Výzkumy ve Velké Británii ukázaly, že zločin a strach z něj jsou součástí bezdomovecké zkušenosti, což platí zejména pro ty, kteří přespávají na ulici (rough sleepers). Přibližně polovina z těchto rough sleepers byla někdy ve vězení nebo ve vazbě. Na druhé straně zkušenost s uvězněním a trestním řízením vůbec zvyšuje šanci

stát se bezdomovcem. Jedna ze studií provedených ve Velké Británii uvedla, že 40% vězňů očekává, že se po opuštění věznice stanou bezdomovci. Tato očekávání se stávají téměř zákonitou realitou při střídání ubytování mezi věznicí, azylovým centrem a přespáváním na ulici.

Podle Markéty Štěchové bylo SONDOU provedenou v roce 2006 v azylových domech v České republice zjištěno, že mezi obyvateli azylových domů má 40% z těchto v anamnéze uvedenou trestnou činnost.

(Štěchová, 2008, s. 50)

Ovšem bezdomovci se i stávají oběťmi trestné činnosti, kdy se dá předpokládat, že častěji než bydlící populace. Nejvíce jsou útoku na svoji osobu vystaveni právě ti, kteří přespávají na veřejných místech, ale právě ti se nechtějí a neumějí přizpůsobit jakýmkoli pravidlům. Odborná studie nebo výzkum věnovaný této problematice fakticky není k dispozici. Jedním z důvodů může být i ta skutečnost, že u nás (a pravděpodobně ani v zahraničí) není atribut „bezdomovectví“ vykazován v trestních statistikách. Objektivní přehled o skutečné situaci proto není rovněž k dispozici.

S oběťmi trestných činů přicházejí do styku neziskové organizace, které se snaží obětem pomáhat. U nás je nejznámější Bílý kruh bezpečí.

Dle informací Bílého kruhu bezpečí, je trestná činnost páchaná na bezdomovcích velmi často značně brutální a s vysokou latencí. Dle stejného zdroje je pachatelem těchto deliktů nejčastěji policie, která „v incidentech s bezdomovci často užívá nepřiměřené násilí“. Příslušníci policie jsou dle Bílého kruhu bezpečí často neidentifikovatelní, protože skrývají identifikační číslo. Městská policie údajně vyvází bezdomovce za město a tam s nimi „řeší“ problémy za použití fyzického násilí.

Dalšími násilníky bývají organizované skupiny mladých, kteří si na živých terčích „trénují“ bojové umění.

Bezdomovci jsou často napadáni i příslušníky etnických a národnostních menšin (Rusové, Bělorusové, Rómové). U nákupních center bývají fyzicky „napomínáni“ bezpečnostními agenturami a v neposlední řadě se vůči nim chová násilnický veřejnost.

(Štěchová, 2008, s. 51)

Podle Markéty Štěchové bylo SONDOU provedenou v roce 2006 v azylových domech v České republice zjištěno, že bezdomovci žijící v době výzkumu v azylových domech jsou skutečně velmi častým terčem různých kriminálních útoků. Téměř pětina se stala v období svého bezdomovectví obětí trestného činu nebo přestupku jednou a delší pětina opakovaně.

(Štěchová, 2008, s. 51)

Nedá se tvrdit, že bezdomovecká populace je stranou problematiky kriminality. Mnozí z nich mají ve svém životě kriminální zkušenost, mnozí se dopouštějí drobné kriminality příležitostně nebo z nouze. Dá se však konstatovat, že nejsou schopni účastnit se nebo dokonce řídit větší kriminální akce, či snad participovat na organizovaném zločinu. Rafinovanost, systematickosti a synchronizace všech dílčích operací organizovaného zločinu bezdomovce prostě odstředivě vylučují.

(Hradecká, 1996, s. 46-47)

1.6 Bezdomovectví jako sociální deviace

Bezdomovectví je možné považovat za sociální deviaci z mnoha důvodů. Život bezdomovců se podstatně odchyluje od obecně uznávaného způsobu života. Jejich situace jim většinou neumožňuje dodržování mnoha obecně akceptovaných společenských norem. Většinou opomíjí hygienické zásady, mají ztížený přístup k lékařské péči, neorientují se v možnostech napojení na sociální sítě, mají problémy orientovat se v systému úřadů, ke kterým obecně trpí nedůvěrou.

Bezdomovci mají velmi blízké kontakty se sociálně patologickými jevy, kdy je u bezdomovců běžné požívání alkoholu ve větší míře, kouření, občas gamblerství, které spíše k bezdomovectví vedlo, ale i kriminalita a jiné.

Pro osoby žijící bez stálého bydliště je typické, že mají ztížený až znemožněný přístup i k dalším zdrojům, které jsou běžně dostupné ostatním občanům, jako je vzdělávání, kultura, právní pomoc a podobně. Často nejsou schopni participovat na systému sociální podpory.

Jedinec, který ztratil domov, zároveň s domovem ztratil důležité osobní a sociální vazby, případně jejich ztráta k jeho bezdomovectví vedla. I díky tomuto

bezdomec bývá postižen krajním sociálním vyloučením, tedy například dlouhodobou nezaměstnaností, životem na sociálních dávkách, bydlením v různých ghettech a přístřešcích. Přestává plánovat svou budoucnost, trpí pocity beznaděje a bezmoci.

1.7 Názory veřejnosti na bezdomovectví a bezdomovce

Vůči bezdomovcům bývají veřejností zaujímány v podstatě tři základní postoje a stanoviska.

První stanovisko by se dalo vyjádřit konstatováním, že si za to mohou sami. Jsou bezdomovci proto, že nepracují, pobývají ve vězení, prostě se špatně chovali a chovají. Tento přístup často zastávají i politici a na tomto základě formují represivní politiku. Například omezují podporu v nezaměstnanosti, snaží se bezdomovce „vytlačovat“ na okraje měst, z určitých čtvrtí a podobně.

Druhé pojetí by se dalo nazvat strukturálně-ekonomické. Podle této teorie je nezaměstnanost důsledkem globalizace a kapitalistické ekonomiky. „Továrny se přesouvají na východ do Číny a berou práci lidem v Evropě“ nebo „Cizinci berou práci našim lidem“.

Třetí paradigma říká, že nezaměstnanost či jiná sociální exkluze je způsobena nedostatkem kontaktu se systémem sociální pomoci a schopnostmi na tyto služby dosáhnout. Lidé nevědí o svých možnostech a příležitostech, které současná společnost nabízí.

(Štěchová, 2008, s. 32)

Problematická existence sociálně vyloučených jedinců se odráží i v názorech lidí ve veřejném mínění. Fenomén bezdomovectví je dle výzkumů veřejného mínění spojen s mnoha negativními stereotypy. Například podle výzkumu z roku 2000 je bezdomovectví v mínění respondentů nejčastěji spojeno s kriminalitou, tuláctvím, alkoholismem, duševními i tělesnými chorobami. Většina dotázaných však cítí vůči bezdomovcům soucit.

Z výzkumů veřejného mínění v jiných zemích vyplývá, že se projevuje určitý posun ve vnímání bezdomovců veřejností. Například v USA v 80. letech minulého století, v době, kdy se v důsledku ekonomických problémů na ulicích objevilo mnoho

lidí, kteří v této souvislosti přišli o střechu nad hlavou a kteří byli označeni jako „noví bezdomovci“, již tito nebyli vnímáni jako jedinci odmítající pracovat, nýbrž spíše budili soucit, protože, dle názoru veřejnosti, za svoji situaci nemohli. Lidé zastávali názor, že tito „noví bezdomovci“ pouze neměli sílu a schopnosti adaptovat se na změněné společenské podmínky.

Už i v České republice můžeme pozorovat určitý posun v názorech na bezdomovce. Zatímco v roce 1997 vyslovilo 44% respondentů názor, že hlavní příčinou nepříznivé životní situace bezdomovců je jejich neochota pracovat, v roce 2001 to už bylo pouhých 12% dotázaných.

Bezdomovci jsou nicméně stále vnímáni veřejností jako potenciální ohrožení bezpečí a veřejného pořádku. V průzkumu pocitů bezpečí občanů hlavního města Prahy je v roce 2004 tímto způsobem vnímalo 51% dotázaných. O něco více nebezpeční jsou dle názoru veřejnosti bezdomovci cizinci, než bezdomovci původem z České republiky.

Celkově je možno považovat názor na bezdomovectví v našem veřejném mínění za poněkud zjednodušený. Bezdomovci jsou nicméně vnímáni veřejností na jedné straně jako bezpečí ohrožující prvek, na straně druhé lidé s nimi do určité míry soucítí a jsou ochotni jim (prostřednictvím institucí) pomoci.

(Štěchová, 2008, s. 32-33)

2. Orgány a organizace zabývající se problematikou bezdomovectví

Při ztrátě bydlení, ke kterému dochází z různých příčin a to jak z příčin, které si způsobila osoba sama, tak z příčin, na které nemusela mít přímo vliv, se takto postižený člověk dostává do situace, ze které si ne každý umí či může sám účinně pomoci. Proto při hledání cíle diplomové práce bylo nutné zmapovat z dostupných materiálů orgány a organizace, které se problémem bezdomovectví zabývají v rámci celé České republiky. Tedy orgány a organizace, které pracují s lidmi bez domova a bez přístřeší, se společensky vyloučenými a pomáhají jim nejen po stránce materiální, ale snaží se jim pomoci ve snadnějším návratu do běžného života a začlenění do společnosti.

Problematikou bezdomovců, lidí bez přístřeší a osob společensky vyloučených se zabývají jak orgány státní správy a samosprávy, tak občanské iniciativy jako neziskové organizace, ale i církve.

2.1 Orgány státní správy a samosprávy

Chceme-li vyjmenovat orgány státní správy a samosprávy, které se zabývají problematikou bezdomovectví, musíme konstatovat, že sem patří Česká republika jako celek.

Z ministerstev je to především:

- ministerstvo práce a sociálních věcí
- ministerstvo zdravotnictví
- ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- ministerstvo vnitra
- ministerstvo spravedlnosti
- ministerstvo pro místní rozvoj

Jejich práva a povinnosti vyplývají především z Ústavy a zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR v platném znění.

Orgány samosprávy mají obecně povinnost pečovat o všestranný rozvoj občanů.

Tuto povinnost mají zajišťovat obce jako základní územní společenství občanů a kraje.

Řešení problematiky bezdomovectví nemůže být záležitostí jen jednoho sektoru, ale je nutné i zapojení více sektorů a významné je i zapojení neziskových organizací a církve. Počítá s tím i Společné memorandum o sociálním začleňování a Národní akční plán sociálního začleňování, přijatý v roce 2003 (garantem je ministerstvo práce a sociálních věcí).

(Štěchová, 2008, s. 14)

2.2 Občanské iniciativy

Občanské iniciativy hrají v otázce tíživé životní situace, nouze, sociálního vyloučení a bezdomovectví významnou roli.

Změna politického klimatu dala po listopadu možnost občanům svobodně se sdružovat a rozvíjet veřejně prospěšné iniciativy. Občanská sdružení různého typu mohou vznikat a vyvíjet svou činnost podle zákona č. 83/1990 Sb. (přijátého již 27. března 1990). Činnost nadací je upravena jen velmi obecně občanským zákoníkem.

Občanské iniciativy (i jednotliví občané) na sebe dobrovolně berou starost o osoby, které samy nedokáží unést odpovědnost za vlastní život. Tyto osoby zpravidla vyhledávají pomoc občanských iniciativ tehdy, kdy pomoc uvnitř rodiny není funkční nebo vůbec neexistuje, a kdy sousedská pomoc není dosažitelná, a kdy postižená osoba nedokáže nebo nemůže uplatnit pomoc obce nebo státu. Přitom občanské iniciativy nahrazují pomoc rodiny, ale nemohou suplovat úlohu státu nebo obce. Mohou však doplňovat sociální síť v definovaných dílčích úkolech dotovaných státem nebo obcí.

Pomoc občanských iniciativ je uplatňována v různých rovinách a formách:

- a) svépomoc a vzájemná pomoc členů (např. ve sdruženích občanů se zdravotním postižením určitého typu nebo ve sdružení seniorů)
- b) solidarita mezi rodinami (např. rodiny s dětmi s určitým zdravotním postižením nebo početné rodiny)
- c) dobročinnost (církvní nebo občanská)
- d) nadační pomoc (nepřímá)

Občanské iniciativy mají v občanské společnosti své nezastupitelné místo,

vhodným způsobem doplňují úlohu státu a obcí. Výhodou je spontánnost umocněná dobrovolným rozhodnutím jejich členů k pomoci druhým lidem a pružnost v rozhodování. Mohou rovněž pomoci v případech, kdy to státnímu úředníku neumožňují předpisy.

(Hradecká, 1996, s. 20)

2.3 Neziskové organizace a církve zabývající se bezdomovectvím

Pokud bychom chtěli vyjmenovat organizace s celostátní působností, které se zabývají problematikou bezdomovectví, jednalo by se především o:

- Armáda spásy
- Naděje
- Česká katolická charita
- Emauzy ČR
- Nový prostor
- občanské sdružení Společnou cestou a Středisko křesťanské pomoci

Část těchto organizací vznikla a zahájila svoji činnost až po roce 1989, některé navázaly na svou dřívější existenci a svoji činnost obnovily (například Armáda spásy). Církve, svoji činnost rozšířily a zřídily svá účelová zařízení.

Tyto organizace jsou financovány jednak ze státního rozpočtu (na základě žádosti a grantů), ze zahraničních zdrojů, ale i příspěvků, darů a z vlastní činnosti.

Poskytují tyto druhy služeb :

- ubytování (noclehárny, azylové bydlení, chráněné a podporované bydlení – spojené s integračním programem)
- nízkoprahová denní centra (možnost hygieny, ošacení, stravování)
- poradenství (sociálně právní, právní pomoc při hledání zaměstnání a podobně; některé organizace zajišťují svým klientům i zaměstnání v provozu organizace v rámci veřejně prospěšných prací)
- terénní sociální práce

(Štěchová, 2008, s. 14-15)

Co se týče uvedených služeb, ne všechny organizace je poskytují. Dá se také konstatovat, že ne všichni klienti mají o všechny služby zájem. Velká část těchto služeb pomáhá bezdomovcům „při přežití“ v krizových obdobích. Menší část z nich napomáhá při začleňování bezdomovců do normální společnosti.

Stručná charakteristika těchto organizací a jejich zařízení

Armáda spásy

Armáda spásy je mezinárodní organizace, působící ve více než 100 zemích světa. Je založena na polovojenské struktuře, vznikla v Anglii na konci 19. století. Jejím cílem je šíření křesťanství, odstraňování bídy a další charitativní cíle prospěšné pro společnost. V České republice působila od roku 1919. V roce 1950 byla zakázána a v roce 1990 byla její činnost znovu obnovena. Působí v šesti městech: Praha, Brno, Havířov, Ostrava, Karlovy Vary, Krnov a ve všech těchto místech provozuje i azylové domy. Poskytuje pomoc lidem, kteří se ocitli v obtížné sociální situaci a nejsou schopni svoji situaci samostatně vyřešit. Poskytuje jim ubytování v azylových domech a další služby.

V azylových domech nabízí vícestupňový resocializační program. Základní stupeň je ubytování v noclehárně, kde je jim krátkodobě poskytnut nocleh (první 3 dny bezplatně), dále teplé jídlo, základní hygiena, podle potřeby i oblečení a sociální poradenství.

Po této základní době se klient již podílí na nákladech ubytování, a to buď ze svého příjmu nebo důchodu nebo sociálních dávek, v případě potřeby mu je sociální pracovník pomáhá vyřizovat. Jedná se o ubytování ve vícelůžkových pokojích, klient je přitom povinen dodržovat řád ubytovny (mimo jiné je v těchto zařízeních striktní zákaz požívání alkoholických nápojů a drog).

Další stupeň ubytování umožňuje již více soukromí. Nabízí jedno až dvou lůžkové pokoje. Předpokládá větší samostatnost klienta a schopnost pravidelně platit poplatky za ubytování a řešit si své záležitosti samostatně. Má vést k jeho samostatnosti a schopnosti žít normálním způsobem, samozřejmě i vzhledem k jeho zdravotnímu stavu. Poté klient odchází na běžnou ubytovnu nebo do podnájmu, případně získá i samostatný byt.

Protože najít zaměstnání je pro tyto lidi často velmi obtížné (velkou překážkou bývá záznam v rejstříku trestů, často nízká kvalifikace i zdravotní stav), Armáda spásy umožňuje některým klientům i zaměstnání v rámci organizace, a to formou veřejně prospěšných prací s dotací úřadu práce. Jedná se o práce v provozu organizace, například v kuchyni, v prádelně, při úklidu a podobně, po období přibližně 1 roku. Klienti mají po tuto dobu pravidelný příjem, dále získávají nebo si obnovují pracovní návyky, díky čemuž mají větší šanci najít si práci. Dosavadní zkušenosti ukazují, že většina těchto klientů si poté našla stálé zaměstnání a udržela si ho. Tuto formu zaměstnání pro své klienty používají i některé další organizace tohoto druhu (například Naděje a Emauzy).

Vedle těchto nocleháren a ubytoven provozuje Armáda spásy ještě denní centra, kde mají příchozí klienti možnost stravování, hygieny, ošacení, dále možnost kulturních aktivit, jazykových kursů a podobně.

Armáda spásy poskytuje v celé ČR přibližně 630 ubytovacích lůžek. Z toho je v Praze 220 lůžek. Většina míst je pro muže, v menším počtu jsou k dispozici i lůžka pro ženy. V Havířově je provozována ubytovna pro matky s dětmi.

Vedle služeb pro bezdomovce poskytuje i služby pro seniory a děti, převážně v denních centrech (levné stravování, ošacení, jazykové kursy).

(Štěchová, 2008, s. 17-18)

Naděje

Naděje je občanské sdružení, založené v roce 1990. Jeho cílem je vybudování a rozvoj sítě služeb lidem v nouzi na základě křesťanských principů. Ve svých zařízeních poskytuje pomoc jak hmotnou (ubytování, stravování, ošacení), tak morální, poradenství a zdravotní péči. Působí na území celé České republiky. Vedle Prahy, kde je i ústředí, má pobočky ve Vysokém Mýtě, Litomyšli, Nedašově, České Třebové, Zlíně, Otrokovicích, Vsetíně, Plzni, Nýrsku, Jablonci nad Nisou, Mladé Boleslavi a Litoměřicích.

Vedle pomoci bezdomovcům, kteří tvoří velkou část klientů Naděje, poskytuje pomoc i seniorům, uprchlíkům, vězněným a propuštěným, dětem a dospělým s mentálním postižením. Je financována, obdobně jako ostatní neziskové organizace působící v sociální oblasti, z grantů ministerstva práce a sociálních věcí, ministerstva zdravotnictví, v Praze z prostředků poskytovaných Magistrátem hlavního města Prahy,

vlastní činností a darů od jednotlivců a organizací. Naděje je dále provozovatelem potravinové banky v ČR a členem Evropské federace potravinových bank (jedná se o potravinovou pomoc sociálně slabým občanům).

Bezdomovcům poskytuje jednak okamžitou pomoc v akutní tísní a dále dlouhodobou pomoc v podobě resocializačních programů (integrační programy pro osoby sociálně vyloučené a vyloučením ohrožené). Mezi akutní základní pomoc patří ubytování v noclehárně, stravování, možnost osobní hygieny, ošacení, zdravotní péče (v denním centru Naděje v Praze je i ordinace lékaře), pomoc sociálního pracovníka, to vše bezplatně.

Rozhodne-li se klient pro integrační program, jehož smyslem je postupný návrat do normálního života, je mu poskytnuto další ubytování v ubytovně po dobu tří měsíců, na které už klient přispívá. Předpoklad k tomuto je proto buď příjem z práce nebo důchod nebo aspoň pobírání sociálních dávek. Další ubytování a program je již mezistupněm před samostatným bydlením a předpokládá klientovu finanční i sociální soběstačnost. Kontakt se sociálním pracovníkem je již jen občasný. Naděje poskytuje ubytování převážně pro muže, v menším počtu i pro ženy. Zaměstnává také terénní sociální pracovníky, kteří některé klienty sami kontaktují a nabízejí jim pomoc.

(Štěchová, 2008, s. 18-19)

Česká katolická charita

Česká katolická charita, kromě další sociální a pomáhačské činnosti, provozuje azylové domy, které jsou většinou pro muže a v některých místech i pro matky s dětmi. Bývají to zařízení s menší kapacitou a s omezenou dobou pobytu. Klienti na ubytování přispívají.

Vedle toho Česká katolická charita provozuje denní centra s možností hygieny, stravování a ošacení. V denních centrech poskytuje i sociální poradenství.

Působí v celé České republice. Vedle bezdomovců pomáhá i seniorům, uprchlíkům, dětem z ohrožených rodin, prostitutkám, vězněným a propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody.

Sdružení Emauzy ČR

Sdružení Emauzy je součástí mezinárodní organizace Emauzské domy, která vznikla ve Francii po 2. světové válce. Působí v celé České republice. Kromě Prahy má

pobočky v Mostě, Prachaticích, Rychnově nad Kněžnou, kde je i sídlo organizace. Poskytuje ubytování, stravování a některé další služby pouze pro muže. Jedná se o menší zařízení s kapacitou cca 20 osob, s určitými prvky komunitního života. Podmínkou pro poskytnutí ubytování je pracovní zapojení v provozu zařízení nebo na zemědělské farmě, a to formou veřejně prospěšných prací. Velká část klientů této organizace jsou propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kteří obtížně hledají práci. Délka pobytu není předem omezena, bývá většinou 6-12 měsíců. Vedle zajišťování dokladů, poskytují klientům poradenství a podobně.

(Štěchová, 2008, s. 19)

Občanské sdružení Nový prostor

Občanské sdružení Nový prostor má sídlo organizace v Praze 1, na ulici Řeznická a bylo registrováno Ministerstvem vnitra ČR dne 30.12.1998.

Cílem či posláním občanského sdružení je především:

- rozvoj oblasti sociálního podnikání
- podpora a rozvoj prostředí a dílčích projektů z oblastí sociálního podnikání
- vývoj a realizace sociálně-terapeutické pracovní služby street-paper
- vývoj a realizace unikátního tréninkového programu rozvoje klíčových kompetencí s ohledem na uplatnitelnost na otevřeném trhu práce
- destigmatizace osob bez přístřeší, informování o realitě příčin a důsledků
- prosazování práv a zájmů sociálně handicapovaných osob
- mediace sociální problematiky
- postupná změna vnímání problematiky bezdomovectví ve společnosti

Tohoto se snaží sdružení dosáhnout zejména prostřednictvím časopisu Nový prostor.

Časopis Nový prostor začal vycházet pod názvem Patron v zimě roku 1999 a byl koncipován jako společenský měsíčník s důrazem na sociální témata a alternativní kulturu.

V roce 2001 se přejmenoval na Nový prostor. Postupně se začal prezentovat jako společenský magazín, který se zajímá o tematiku lidských práv, ekologie, sociálně vyloučených a kulturu.

Časopis Nový prostor je v současné době čtrnáctideník, jehož prodejci jsou

bezdomovci, lidé v sociální tísní a lidé ohrožení společenským vyloučením.

Občanské sdružení Nový prostor tedy osobám v sociální tísní a společensky vyloučeným neposkytuje ubytování, ale zajišťuje pro zájemce možnost zaměstnání jako pouliční prodejci časopisu Nový prostor (s denním výdělkem).

Rovněž provozuje denní centrum, kulturní a sportovní aktivity (divadlo, kopaná a podobně).

Občanské sdružení Společnou cestou a Středisko křesťanské pomoci

Bezdomovcům poskytují služby i další organizace jako například Občanské sdružení Společnou cestou a Středisko křesťanské pomoci. Poskytují ubytování převážně pro matky s dětmi a rodiny s dětmi. Poskytují jak krizové ubytování, tak ubytování v azylovém domě i v domě na půl cesty. Na ubytování se klienti finančně podílejí. Kromě ubytování a stravování poskytují i poradenství a vzhledem ke specifice klientů i programy pro děti (volnočasové, doučování a podobně).

Bezplatnému poskytování jednoduchých jídel a poskytování ošacení pro bezdomovce se věnují i různé Diakonie, Červený kříž a některé další organizace.

2.4 Typy zařízení pro bezdomovce

Státní orgány, neziskové organizace a církve nabízí pomoc bezdomovcům v různých azylových zařízeních.

Azylové zařízení je možné definovat jako zařízení, které slouží pro práci s lidmi bez přístřeší a nabízí jim rovněž potřebnou péči, jejíž součástí je i zabezpečení základních životních podmínek. Jejich podstatným odlišovacím znakem je skutečnost, že jsou v nich vůči klientům uplatňovány odborné postupy sociální práce, že nejde jen o ubytování a jídlo, ale o určitý sociální program.

Co se týče azylových zařízení, dají se rozdělit podle jednotlivých druhů pomoci, kterou klientům nabízí. Ovšem jednotlivé druhy zařízení mohou být provozovány i současně.

Jedná se o:

- noclehárny
- denní centra
- azylové domy
- domy na půl cesty
- chráněné byty
- krizová lůžka
- ubytovny pro matky s dětmi.

Noclehárny

Noclehárny jsou návrhem akreditačních standardů ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2000 definovány jako: „Nízkoprahová zařízení poskytující základní hygienu, přespání, případně stravu za úhradu, odvedenou práci nebo zdarma osobám bez přístřeší. Cílem je snížit sociální a zdravotní rizika související s jejich způsobem života a v případě zájmu poskytnout informace o sociálních službách, které by mohly pomoci s řešením jejich situace. Plní funkci prvního stupně integračního programu.“

Existují tři typy nocleháren:

- samostatné noclehárny bez navazujících služeb
- noclehárny s denním centrem
- noclehárny jako součást azylových domů.

Noclehárny poskytují pocit bezpečí, teplo, spánek a ubytování, hygienu, poradenství a někdy i jídlo.

Nocleh je poskytován na jednu noc (lze i opakovaně), je určen osobám starším 18 let, muži a ženy by měli být ubytováni zvlášť. Příjem je možný od 18:00 hodin do 20:00 hodin a odchod do 08:00 hodin následujícího dne.

Při příchodu se klient prokáže dokladem, nebo podepíše prohlášení stvrzující jím uvedená osobní data. Poté je seznámen s řádem noclehárny, který taktéž podepíše, a je zapsán do přijímací knihy. Osobní věci si uloží do skříňky, osprchuje se a je mu přidělena postel se stolkem, židlí a noční oděv. Ráno je mu nabídnuto čisté oblečení, popřípadě snídaně a může odejít. Má-li však klient zájem o vyřízení dokladů či o jiný

typ ubytování, pracovníci noclehárny mu zprostředkují kontakt se zařízením požadovaného druhu.

Denní centra

Denní centra jsou návrhem akreditačních standardů ministerstva práce a sociálních věcí z května roku 2000 definována jako: „Zařízení poskytující komplex služeb osobám, které nemají zabezpečeny nezbytné podmínky na přežití, s cílem tyto podmínky zabezpečit, snížit sociální i zdravotní rizika, která těmto osobám jejich způsob života přináší, a v případě zájmu poskytnout informace nebo zprostředkovat služby související s možností řešení jejich situace.“

Klienty denních center jsou především bezdomovci a to i skrytí nebo potenciální, ale také osamělé osoby, lidé se zdravotním, mentálním či psychickým onemocněním.

Klientovi je zde poskytnuta nejen strava, ale je mu i umožněn přístup k hygienickým zařízením a hlavně zprostředkovan kontakt s ostatními lidmi v centru.

Každé denní centrum má dostatečně velkou společenskou místnost vybavenou stoly, židlemi a zrcadly na dostatečně viditelných místech. Dále je vybaveno kuchyní, umývárnou, toaletami a sprchami, šatníkem a příručním skladem potravin. Mezi nadstandardní služby patří poskytování zdravotní péče, stříhání vlasů, praní a žehlení prádla a možnost zhotovení fotografií na občanský průkaz.

Při prvním kontaktu je s klientem veden řízený rozhovor za účelem zjištění příčin jeho nouze, aby bylo možno určit, zda bude potřebovat jednorázovou či opakovanou pomoc. Poté je seznámen s řádem a nabídkou služeb denního centra. Společně s poskytovatelem klient dohodne individuální plán integračního procesu, který je průběžně hodnocen. Klient může zařízení zmocnit k přijímání svých sociálních dávek, které jsou mu denně či týdně vypláceny jako kapesné.

(Vacínová, 2006, s. 135)

Azylové domy

Azylové domy jsou návrhem akreditačních standardů ministerstva práce a sociálních věcí z května roku 2000 definována jako: „Zařízení představující komplex služeb poskytujících individuální, důstojnou, nepřetržitou a koncepční pomoc osobám, které se ocitnou v krizové situaci. Plní funkci neintegračního zařízení, které zachycuje,

ubytovává a za pomoci širší spolupráce pomáhá hledat uplatnění či zakotvení pro lidi bez přístřeší a pro lidi v nouzi. Toto zařízení je určeno pro muže, ženy a matky s dětmi, převážně pro ty, kteří mají občanství České republiky.

Cílem těchto služeb je pomoci klientům, aby byli schopni řešit samostatně své problémy a stali se nezávislými na systému sociální pomoci nebo aby se jejich závislost minimalizovala.“

Azylový dům se zásadně liší od nocleháren a denních center vedením sociálně integračního, pracovně adaptačního a dobrovolného programu, jichž se klient účastní. Jeho prostory tvoří provozní místnosti jako jsou kuchyň, prádelna, údržbářské prostory, sklady, úklidová komora, místnost pro personál a kanceláře, společné místnosti, mezi které patří pokoje, společenská místnost, návštěvní místnost, kuřárna a sanitární místnosti, což jsou toalety a umývárny. Údržba všech prostor je zajišťována svépomocí. Azylové domy spolupracují jak s institucemi ze kterých klient přichází, tak s institucemi pracujícími s klienty, kteří azylové domy opouštějí.

Klientům je v rámci vnitřního řádu dán dostatečný prostor k přebírání odpovědnosti za sebe samé. Předpokládá se jejich zájem a spolupráce a požaduje se jejich finanční spoluúčast na hrazení pobytu. (Při pobytu je klientovi předložena ubytovací smlouva.)

Práce s klientem by měla od prvního kontaktu vést přes jeho psychickou a sociální stabilizaci, ke společnému hledání řešení, až po osamostatnění.

Domy na půl cesty

Domy na půl cesty jsou zařízení pro osoby v trvalém pracovním poměru, které například při pobytu v azylových domech dosáhly určitého stupně resocializace, ale samostatný, na instituci nezávislý, život si potřebují vyzkoušet. Tito žijí po předem určenou dobu (přibližně 6 měsíců až 1 rok) v domě se samostatnými byty a společnou prádelnou, kuchyní, popřípadě společenskou místností. Sami si vaří, perou, platí nájem a organizují si volný čas. Pouze mají-li problém, je jim k dispozici sociální pracovník.

Po uplynutí dané smlouvy o ubytování, by tito klienti měli být schopni samostatně žít.

Chráněné byty

V oblasti práce s bezdomovci na území České republiky už působí instituce

zastupující všechny výše jmenované stupně péče. Poslední článek na cestě k osamostatnění v podobě chráněných bytů ovšem téměř chybí. V zahraničí je uplatňována praxe, že klienti domů na půl cesty, kteří se osvědčili, se stěhují do chráněných bytů, které na danou organizaci převedla obec. Po uplynutí jakési zkušební doby je tento byt převeden na klienta a obec poskytne organizaci další byt. Bez vymezení části bytového fondu jako sociálních bytů bude většina bezdomovců blokovat místa v azylových domech a domech na půl cesty, neboť nebudou schopni platit neregulované nájemné.

(Vacínová, 2006, s. 136)

Krizová lůžka

Krizová lůžka jsou specifickým typem azylové péče určené osobám, které se ze závažných důvodů (násilí v partnerských vztazích, dítě na útěku a podobně) ocitly v nouzi a potřebují krátkodobé ubytování. Tato lůžka většinou bývají k dispozici v různých typech azylových zařízení, jako jsou azylový dům, nebo domov pro matky v tísní.

Azylová zařízení pro matky s dětmi

Azylová zařízení pro matky s dětmi poskytují přechodné ubytování, poradenské, sociální a případně výchovné služby osamělým matkám s převážně malými dětmi nebo těhotným ženám, které se ocitly v mimořádně náročné nebo krizové životní situaci, kterou již nemohou nebo neumějí samy řešit.

Azylová zařízení pro matky s dětmi mohou existovat jako samostatné instituce nebo jako součásti jiných azylových zařízení.

Existují dva typy zařízení a to ubytovny a domovy. Ubytovny jsou určeny pouze pro přechodné ubytování, matka s dítětem či dětmi má vlastní pokoj, přičemž kuchyň, sociální zařízení a voda jsou společné pro několik klientek.

V domovech se matky dělí pouze o společenskou místnost, hernu pro děti, prádelnu a sušárnu.

Azylové objekty určené matkám s dětmi by měly být v dosahu obchodů, lékařské péče, kulturních zařízení a dopravního spojení do větších měst. Za pobyt matky platí měsíční poplatek. Vnitřním řádem je stanoven denní a noční klid zohledňující potřeby dětí.

3. Organizace poskytující službu bezdomovcům ve Znojmě a okolí

Abych mohl konstatovat, zda má či nemá člověk bez domova, který se snaží řešit svou tíživou životní situaci, možnost najít ve Znojmě účinnou pomoc při návratu k běžnému životu a při nalezení nového nebo náhradního bydlení, podrobněji jsem se seznámil, a to zejména díky osobnímu kontaktu, s organizacemi zabývajícími se pomocí lidem bez domova na teritoriu města Znojma. Seznámil jsem se s projekty těchto organizací, které směřují k bezdomovcům a společensky vyloučeným, a s tím, jak daná pomoc v praxi probíhá.

Na Znojmsku se problematikou bezdomovectví, pomoci bezdomovcům, osobám bez přístřeší a osobám hrožícím společenské vyloučení zabývá zejména:

- Oblastní charita Znojmo
- Centrum sociálních služeb Znojmo, příspěvková organizace Města Znojma

3.1 Oblastní charita Znojmo

Oblastní charita Znojmo je jednou z deseti oblastních charit Diecézní charity Brno, která je zaregistrována u Ministerstva kultury České republiky v Rejstříku evidovaných právnických osob.

Pod Diecézní charitu Brno kromě Oblastní charity Znojmo dále patří Oblastní charita Blansko, Oblastní charita Brno, Oblastní charita Břeclav, Oblastní charita Hodonín, Oblastní charita Jihlava, Oblastní charita Rajhrad, Oblastní charita Tišnov, Oblastní charita Žďár nad Sázavou.

Oblastní charita Znojmo vznikla dne 15. února 1993. Sídlí v centru města Znojma na ulici Dolní Česká 1. Posláním Oblastní charity Znojmo je profesionální i dobrovolnická pomoc všem potřebným lidem v oblasti sociální, zdravotní a humanitární. Na základě křesťanských a morálních hodnot usiluje o dobro a zachování lidské důstojnosti.

Mezi projekty Oblastní charity Znojmo, zabývajícími se pomoci bezdomovcům,

lidem bez domova a osobám společensky vyloučeným, lze zařadit projekt:

- Domov pro matky v tísní
- Centrum poradenství a pomoci Znojmo
- Distribuce časopisu Nový prostor
- Sběr obnošeného šatstva

Domov pro matky v tísní Znojmo

Domov pro matky v tísní při Oblastní charitě Znojmo se nachází ve Znojmě - Hradišti. Byl založen v roce 1997. V únoru roku 2008 došlo k rozšíření domu díky přístavbě nového objektu. Tímto se kapacita domu rozšířila ze stávajících pěti pokojů a jednoho krizového pokoje na 12 bytových jednotek a jeden krizový pokoj.

Základním posláním Domova pro Matky v tísní při Oblastní charitě Znojmo je pomoc matkám s dětmi, popřípadě těhotným ženám v tíživé životní situaci a podpora matek k plnohodnotnému životu.

Cílem domova je:

- poskytnout ubytování a pomoc matkám s dětmi a těhotným ženám
- psychické zklidnění klientky a umožnění výchovy dětí v klidném prostředí bez ztráty přirozené autority matky
- společnými silami najít pro klientku optimální východisko z vzniklé situace
- aby klientka získala větší soběstačnost při řešení krizových situací
- pomoc při prosazování práv klientek a jejich dětí
- učit klientky k odpovědnému přístupu k životu, výchově a rozvoji dětí, péči o domácnost
- návrat klientek do společnosti, zabránění společenskému vyloučení
- stabilizace situace klientky a převzetí zodpovědnosti za vlastní život

Mezi klientky Domova pro matky v tísní Znojmo patří matky s dětmi do 18 let, těhotné ženy, matky s dětmi a těhotné ženy v nepřizpůsobivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení a oběti domácího násilí.

V roce 2008 poskytl Domov pro matky v tísní při Oblastní charitě Znojmo ubytování celkem 127 klientům, z čehož bylo 51 matek, jeden otec a 75 dětí. Tři zdravé děti se v zařízení v tomto roce narodily.

Domov pro matky v tísní poskytuje:

- ubytování na dobu nezbytně nutnou, zpravidla nepřevyšující 1 rok
- materiální pomoc jako stravu a ošacení
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- sociálně právní ochranu dětí
- krizovou pomoc v akutní situaci pro matky s dětmi i pro ženy bez dětí
- volnočasové aktivity pro matky a jejich děti
- terapeutickou skupinu s psycholožkou
- krizový pokoj k okamžitému poskytnutí ubytování na přechodnou dobu, nejdéle však týden.

Centrum poradenství a pomoci Znojmo

Posláním Centra poradenství a pomoci při Oblastní charitě Znojmo je poskytnutí pomoci lidem v tíživé životní situaci. Mezi klienty patří i oběti domácího násilí, oběti obchodu s lidmi a nucené prostituce a rodiny s dětmi, jejichž vývoj je ohrožen v důsledku dopadu dlouhodobé krizové situace.

Služby Centra poradenství a pomoci Znojmo jsou poskytovány:

- Poradnou pro oběti domácího násilí Tereza
- Magdalou
- Sociálním poradenstvím.

Poradna pro oběti domácího násilí Tereza

Posláním Poradny pro oběti domácího násilí Tereza je podpora oběti domácího násilí při řešení obtížné životní situace a zvýšení informovanosti o této problematice.

Cílem poradny je stabilizace oběti domácího násilí a její celkové zklidnění a následně odstranění pocitu viny a nalezení sebedůvěry oběti.

Poradna pro oběti domácího násilí Tereza začala jako samostatný projekt fungovat v roce 2005, kdy se vyčlenila z Domova pro matky v tísní. Od září roku 2007 sídlí ve Znojmě na ul. Dolní Česká 1. Díky dobré poloze poradny v centru města, snadnější dostupnosti a anonymitě vzrostl počet klientů.

Poradna pro klienty poskytuje:

- pomoc v krizi – možnost ubytování na krizovém pokoji

- pomoc při vypracování bezpečnostního plánu
- právní poradenství
- psychologické poradenství
- zprostředkování kontaktů na další odborníky
- volnočasové aktivity pro děti

Krizové ubytování pro oběti domácího násilí je prostřednictvím poradny poskytováno v případě potřeby na krizovém pokoji v Domově pro matky v tísní ve Znojmě – Hradišti, kde může být klientka bytována i se svými dětmi na dobu 3-5 dnů.

V rámci činnosti poradny bylo v roce 2008 provedeno 341 intervencí, z čehož bylo 133 osobních návštěv, 98 telefonních kontaktů, 11 e-mailových kontaktů.

Ubytování bylo poskytnuto 13 ženám a 16 dětem. Oproti roku 2007 došlo v poradně k nárůstu počtu klientů o 188%.

Magdala

Odborné sociální poradenství Magdala bylo založeno v září roku 2004. Kontaktní centrum sídlí ve Znojmě, na ul. Dolní Česká 1.

Posláním projektu Magdala je odborné sociální poradenství a krizová pomoc obětem obchodování s lidmi a ženám nuceným k prostituci při jejich návratu k běžnému životu. Zmírňuje obtížnou životní situaci klientů, přičemž respektuje jejich rozhodování.

Cílem projektu Magdala je poskytnout možnost ženám, jež provozují prostituci, změnit svůj dosavadní způsob života, umožnit jim vyrovnat se se svou minulostí a pomoci jim zařadit se do společnosti běžné populace.

Projekt Magdala je postaven na propojenosti několika pilířů:

- *poradenské centrum* – spočívá v poradenství o právních, sociálních, zdravotních, osobních záležitostech a problémech. Pomoc je poskytována se zřetelem k základním životním potřebám, a to jak klientky, tak jejich dětí. Základním principem je zde respekt a důvěryhodnost.
- *streetwork (terénní sociální práce)* – spočívá v aktivním vyhledávání a kontaktování klientek v místech, kde se vyskytují. Cílové skupině jsou poskytovány informace o službách, emocionální a psychická podpora, informační a kontaktní letáčky o prevenci a pohlavně přenosných chorobách.

- *vzdělávací aktivity* – spočívají především v provozování kurzů práce na PC. Kurzy probíhají 1x týdně ve třech blocích.
- *preventivní přednášky* – projekt Magdala je zapojen do Komplexního programu primární prevence, který zajišťuje Pedagogickopsychologická poradna ve Znojmě. Jedná se o preventivní přednášky na školách na téma „Obchodování s lidmi a prevence pohlavně přenosných chorob“.
- *následná péče* – spočívá v to, že pokud se rozhodne uživatelka služby pro odchod z prostředí sexbyznisu, bude ji v rámci projektu Magdala poskytnuta následná péče a zajištěna další pomoc spočívající v psychické podpoře a podpoře při vyřizování dalších nezbytných formalit. V prvních chvílích je především klientce poskytnuta krizová pomoc. Uživatelky služby se v rámci následné péče učí hospodařit, hledat si práci, získat vzdělávání (kurzy na PC, rekvalifikační kurzy), vychovávat děti, využívat volný čas.

V roce 2008 byla poskytnuta v rámci projektu Magdala sociální pomoc 114 uživatelkám služeb (484 kontaktů), dále bylo provedeno 222 intervencí v poradenském centru a 254 při streetworku. 40 osobám byla poskytnuta krizová pomoc a 48 osobám byla poskytnuta následná péče.

Sociální poradenství

Posláním Sociálního poradenství Oblastní charity Znojmo je nestranné a důvěrné poskytování informací a pomoci osobám v nepříznivé sociální situaci.

Usiluje o to, aby uživatelé této služby netrpěli:

- neznalostí svých práv a povinností
- neznalostí dostupných služeb
- neschopností vyjádřit své potřeby či hájit své oprávněné zájmy

Cílem služby je podpořit uživatele služby, aby mohli svoji tíživou životní situaci řešit sami. To znamená, aby byli sami schopni uplatňovat svá práva a nároky, plnit své povinnosti, nežít způsobem života, který vede ke konfliktům se společností, umět řešit naléhavé krize v osobním životě vlastními silami, z vlastních zdrojů a v potřebném čase.

Služba je pro uživatele bezplatná, vychází z individuálních potřeb uživatelů, snaží se předcházet propadu nebo zabránit dlouhodobému setrvání uživatele

v nepříznivé sociální situaci.

Uživatelé této služby jsou lidé, kteří si díky svému sociálnímu znevýhodnění nemohou jinak zajistit řešení své nepříznivé sociální situace a případná jiná pomoc je pro ně nedostupná.

Důvodem vzniku takové situace může být:

- sociální potřebnost a akutní krize
- zdravotní handicap
- špatná informovanost a omezená schopnost komunikovat
- nedostatek financí
- bezradnost a předsudky okolí
- nefungující zázemí a rodinné vztahy
- neexistující či narušené sociální návyky

Klienty sociálního poradenství jsou převážně osoby bez přístřeší, osoby v krizi, osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy, rodiny s dětmi, senioři.

Sociálně poradenská služba zejména obsahuje:

- poskytnutí materiální pomoci osobám bez přístřeší, tj. poskytnutí stravy nebo pomoci při zajištění stravy, hygienických potřeb a ošacení
- poskytnutí sociálněterapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, jako je poskytnutí informací a kontaktů na odborná pracoviště, doprovod na úřady, pomoc při podání žádostí o dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky státní podpory, pomoc při hledání zaměstnání nebo ubytování, pomoc při vyřizování osobních dokladů.

Sociální poradna Oblastní charity Znojmo sídlí ve Znojmě na ul. Dolní Česká 1. Provozní doba poradny je v pracovní dny od 7:30 hodin do 16:00 hodin.

V roce 2008 poradnu navštívilo 188 osob a 8 rodin. Z těchto osob bylo 28 osob bez přístřeší. Nejvíce poskytovanou službou byl výdej ošacení a potravin.

V roce 2009 využilo služby poradny 38 lidí bez domova, z čehož bylo pět žen. Jednalo se o osoby, které službu využívají pravidelně. Požadují zejména potraviny

a šatstvo. Potraviny, jako konzervy a instantní polévky, pořizuje Oblastní charita Znojmo z prostředků Tříkrálové sbírky. Pokud osoba žádá o potraviny opakovaně, snaží se s touto osobu pracovnice poradny pracovat, pomůže osobě vyřídit sociální dávky či doklady. O potraviny může osoba žádat až čtrnáct dní po obdržení sociálních dávek, ale ne častěji, než třikrát v týdnu. Rovněž má klient poradny jednou za dva měsíce nárok na hygienický balíček, obsahující mýdlo, šampón a holení.

Byť o poradenské služby nemají klienti bez domova příliš zájem, při návštěvách poradny za účelem získání potravin nebo šatstva, se jim pracovnice snaží nabídnout příležitostné brigády, či ubytování v různých ubytovnách. Klient, který žádá materiální pomoc, musí projevit i snahu o zapojení do veřejné služby pro Město Znojmo, jako je sběr odpadků či odmetání listí, za což mu jsou navýšeny sociální dávky o 600,-Kč měsíčně.

Terénní práci mezi bezdomovci doposud poradna neprovozuje.

Distribuce časopisu Nový prostor

Dne 6. října 2008 byl zahájen prodej časopisu Nový prostor ve Znojmě. Nový prostor byl distribuován v ulicích města Znojma lidmi v sociálně obtížné situaci, kteří se příjmem z prodeje časopisů snažili hradit své základní životní potřeby.

Časopis byl prodáván za 40,-Kč, přičemž polovina z této částky sloužila pro uhrazení základních životních potřeb konkrétních prodejců a druhá polovina částky byla příjmem Občanského sdružení Nový prostor, které časopis vydává.

Ve Znojmě časopis Nový prostor prodejci zejména prodávali na Masarykově náměstí, Horním náměstí a ulici Vídeňské.

Prodejcem časopisu se mohla stát osoba starší 18-ti let, která se ocitla v sociální nouzi, tedy neměla žádný nebo měla nedostatečný příjem, byla v osobní krizi, popřípadě bez přístřeší, dlouhodobě nezaměstnaná.

K tomu, aby klient mohl časopis prodávat byla nutná:

- registrace
- výběr stálého prodejního místa
- prodej tří startovních časopisů, které prodejce obdržel zdarma (po jejich prodeji již nakupoval další časopisy k prodeji po 20,-Kč)
- dodržování kodexu prodejce

Registrace nových zájemců o prodej časopisu a výdej časopisů probíhal ve Znojmě na ul. Dolní Česká 1 v kanceláři Sociálního poradenství.

Distribuci časopisu Nový prostor zabezpečovala Oblastní charita Znojmo do konce roku 2009. Časopis se pokusilo prodávat šest klientů, z toho byl jen jeden aktivní. Vzhledem k tomu, že se prodej časopisu ukázal pro Znojmo jako nevyhovující, od jeho další distribuce se zde upustilo.

Sběr obnošeného šatstva

Ve Znojmě se vybírá obnošené šatstvo a obuv v Oblastní charitě Znojmo na ulici Dolní Česká 1.

Charitativní šatníky slouží ke sběru a výdeji šatstva a obuvi. Šatstvo a obuv je vydáváno pouze sociálně potřebným, a to za poplatek 5,-Kč za kus.

3.2 Centrum sociálních služeb Znojmo

Centrum sociálních služeb Znojmo, příspěvková organizace města Znojma sídlí ve Znojmě na ulici U Lesíka. Centrum vzniklo 1.6.2007 sloučením dvou příspěvkových organizací, Domova pro seniory Znojmo a Centra sociálních služeb Znojmo, v jednu organizaci pod názvem Centrum sociálních služeb Znojmo, příspěvková organizace.

Centrum poskytuje služby sociální péče dle zákona o sociálních službách, kdy služby zajišťuje ve svých zařízeních sociální péče, v terénu a v domácím prostředí.

V oblasti týkající se pomoci bezdomovcům, osobám bez přístřeší a osobám, kterým hrozí sociální vyloučení, provozuje Centrum sociálních služeb Znojmo:

- Azylový dům pro muže
- Noclehárnu pro muže
- Sociální poradenství

Azylový dům Znojmo

Azylový dům se nachází ve Znojmě na ul. Přímětické. Patří mezi pobytové zařízení dlouhodobé. Slouží k ubytování mužům starších 18-ti let, kteří se ocitli bez přístřeší zejména po:

- návratu z výkonu trestu odnětí svobody

- vyloučení z rodiny pro neshody
- odchodu životního partnera
- ztrátě zaměstnání
- ztrátě bydlení a z dalších důvodů

Posláním Azylového domu Znojmo je poskytnout individuální, důstojnou, nepřetržitou a koncepční pomoc těmto osobám.

Ubytování je osobám poskytováno na základě doporučení kurátora Městského úřadu Znojmo a smlouvy s Centrem sociálních služeb Znojmo. Smlouva se sepisuje nejdéle na jeden rok. Opakovaně se prodlužuje v těch případech, kdy klient jeví snahu o změnu způsobu života a spolupracuje.

Azylový dům má od 1.1.2010 k dispozici 31 stálých lůžek, která jsou uspořádána v jednom tří lůžkovém pokoji a dalších čtyř až pětilůžkových pokojích. Pokoje jsou vybaveny nočními stolky, skříněmi, stolem s židlemi a ledničkou. V objektu azylového domu je kuchyňka pro přípravu vlastního jídla, kulturní místnost s televizí a zahrada. Co se týče stravy, klienti si buďto vaří sami, nebo mohou využít odběr stravy z jídelny pro důchodce.

Klient hradí pobyt z vlastního příjmu. Pokud nemá dostatečný příjem, požádá příslušný obecní úřad o příspěvek na bydlení. Úhrada za pobyt je 2.800,-Kč měsíčně.

Azylový dům poskytuje klientům:

- ambulantní hygienický servis
- charitní šatník
- nácvik sociálních dovedností
- podporu svépomocných aktivit
- pomoc při uplatnění na trhu práce
- psychologické poradenství
- volnočasové aktivity

Vytíženost azylového domu je zejména přes zimní měsíce vyšší než stanovená kapacita stálých lůžek, kdy v současnosti je v domově jedna osoba na přistýlce.

V roce 2009 azylový dům opustilo sedm klientů, kteří si našli jiné ubytování většinou na ubytovnách, jeden klient získal byt. Jeden klient azylového domu je zaměstnán, ostatní pobírají důchod nebo sociální dávky.

Vzhledem k tomu, že kapacita azylového domu se dá rozšířit o přistýlky, nebylo doposud nutné klienty odmítat.

Noclehárna Znojmo

Noclehárna se nachází ve Znojmě na ul. Přímětické. Patří mezi pobytové zařízení ambulantní. Slouží k ubytování mužům starších 18-ti let, kteří se ocitli bez přístřeší zejména po:

- návratu z výkonu trestu odnětí svobody
- vyloučení z rodiny pro neshody
- odchodu životního partnera
- ztrátě zaměstnání
- ztrátě bydlení a z dalších důvodů

Noclehárna má k dispozici 5 lůžek. Klient hradí pobyt z vlastního příjmu.

Klient, který využívá noclehárnu déle než jeden měsíc, je odeslán na konzultace ke kurátorovi, který navrhne další řešení krizové situace klienta.

Mezi doplňující služby noclehárny patří :

- ambulantní hygienický servis
- charitní šatník
- psychologické poradenství

Noclehárna je samostatná místnost v rámci azylového domu. Slouží k přespaní osobě na jednu noc od 19:00 hodin do 07:00 hodin, kdy musí dům klient opustit. Aby mohl klient využít noclehárny, musí být střízlivý a uhradit poplatek 40,-Kč. V případě noclehárny se smlouva o poskytnutí služby neseписuje. Osoby v sociální nouzi, které nejsou ubytovány v azylovém domě, mohou využít hygienický servis tak, že se zde mohou jedenkrát v týdnu osprchovat.

Sociální poradenství

Sociální poradenství je poskytováno prostřednictvím Poradny pro rodinu a mezilidské vztahy ve Znojmě, která sídlí ve Znojmě na ul. Jarošova. Poradna provozuje i linku naděje.

Poradna je psychologickým pracovištěm, zabývajícím se především psychologickou a psychoterapeutickou pomocí rodinám, párům, ale i jednotlivcům, včetně dětí a mládeže.

Poradna patří mezi takzvaná nízkoprahová zařízení, kde klienti nepotřebují žádné doporučení, mají právo svobodné volby poradny i poradce. V poradně mohou vystupovat i anonymně.

Základní tým poradny tvoří psycholog a sociální pracovník.

Klientem poradny se může stát kterýkoliv občan České republiky, jakož i cizí státní příslušník s dlouhodobým či trvalým pobytem na území České republiky. Klientem je možno chápat jak jedince, tak i pár či celou rodinu.

Poradna nabízí své služby v:

- manželském, předmanželském a partnerském poradenství
- rodinné terapii
- rozvodovém a porozvodovém poradenství
- poradenství ve výchovných a výukových problémech dětí
- individuálním poradenství a psychoterapii
- první psychologické pomoci v krizových životních situacích

4. Rozhovory s lidmi bez domova

4.1 Metodologická východiska

Vzhledem k tomu, že v sociálně pedagogickém výzkumu se zabýváme osobním světem respondentů, je důležité mít při výzkumu humanistický přístup.

V souvislosti s humanitním výzkumem je nezbytné zmínit problematiku etiky zkoumání. Na rozdíl od věd přírodních, kde předmětem zkoumání není člověk, humanitní výzkum je prováděn na lidech a s lidmi a proto má své etické limity. Jedním ze základních problémů je forma sdělování výsledků výzkumných šetření. Přednost by mělo mít konstatování obecnějšího charakteru, neuvádějící zjištění adresného osobního typu, která by se mohla zejména při veřejném publikování někoho citlivě dotknout.

(Kraus, 2007, s. 7)

Abych mohl odpovědět na otázku z názvu mé diplomové práce, musím se pokusit porozumět chování lidí bez domova, zjistit příčiny, které je vedly k životu bez přístřeší a motivaci pro jejich další životní směřování.

K dosažení tohoto porozumění je nutné si nejprve zvolit vhodnou metodu výzkumu a metodu sběru dat. Dále pak provést výběr výzkumného vzorku v popsaném prostředí a samotný sběr dat, který bude prezentován jako jednotlivé kasuistiky respondentů.

Popis výzkumné metody

Vzhledem k tomu, že k pochopení pohnutek a motivace osob bez domova je nejvhodnější osobní kontakt, hledání širšího kontextu, zjištění skutečného života zkoumaného, zvolil jsem si jako metodu výzkumu kvalitativní výzkum.

Hlavním cílem kvalitativního přístupu je přispět k pochopení celkového kontextu a emočních a psychických aspektů určitého typu lidského jednání, které se promítá do jevů celospolečenských. Spíše než hledáním kolikrát se daný jev vyskytuje se kvalitativní výzkum zabývá otázkami proč a jak, se snahou pochopit podstatu sociální struktury daného fenoménu. Většinou se jedná o takzvaný výzkum terénní.

V kvalitativním výzkumu obvykle pracujeme s menším počtem respondentů, ale každý případ sledujeme do hloubky. Takový výzkum má také více charakter intimní, informace přitom získáváme přirozenějším způsobem. Kvalitativní výzkum vždy směřuje k zachycení celé řady možných intervencujících činitelů. Má výhodu v relativně nízké náročnosti technologické i finanční a bezprostřední využitelnosti. Nevýhodou je nebezpečí předpojatosti a problém velikosti zkoumaného souboru. Zde neexistují jasná pravidla.

(Kraus, 2007, s. 11)

Od zvolené strategie výzkumu se odvíjí i výběr metody sběru dat. Pro řádné porozumění zkoumaných jsem si zvolil metodu rozhovoru.

Metoda rozhovoru je nejužívanější metodou při získávání informací od poznávaných osob. Při rozhovoru se dotazujeme poznávaných osob na informace, které nám mohou pomoci hlouběji poznat osobnost. Rozhovor používáme jako metodu k získávání informací o poznávaném člověku všude tam, kde chceme poznat ty stránky osobnosti, které jsou nedostupné přímému pozorování nebo jiným metodám. Jde především o vnitřní prožitky osoby a vnitřní podmínky její činnosti, jako názory, potřeby, motivy, zájmy přesvědčení, ideály, hodnotová orientace, postoje, osobní zkušenosti, vědomosti, náboženské vyznání, průběh dosavadního života (anamnéza).

(Vízdal, 2005, s. 30)

Rozhovor je ovšem spojen s rizikem, že odpovědi dotazovaného člověka mají subjektivní povahu, tedy mohou být zkreslené a to buď úmyslně nebo neúmyslně. Ovšem toto zkreslení má svá pozitiva, neboť díky tomu můžeme chápat, jak se dotazovaný člověk dívá na svět, na věci kolem sebe i na sebe sama.

Co se týče rozhovorů, rozlišujeme rozhovory individuální, což znamená, že hovoříme s jednou osobou a rozhovory skupinové, tedy takové, kdy hovoříme současně se skupinou osob.

Podle míry volnosti rozlišujeme rozhovor:

- řízený nebo standardizovaný, který má charakter předem přesně formulovaných otázek, na které dotazovaná osoba stručně odpovídá v daném pořadí zpravidla odpovědí ano, ne, nevím a blíží se svým charakterem individuálnímu dotazníku

- polostandardizovaný rozhovor, před kterým si dotazující předem připraví otázky, okruhy, témata, ke kterým se dotazovaný při rozhovoru volně vyjádří, sdělí svůj názor
- volný neformální rozhovor, při němž necháváme dotazované osobě dostatek prostoru pro volné vyjádření jeho názoru k určitému tématu

Pro účely mého výzkumu jsem si jako nejvhodnější zvolil techniku individuálního polostandardizovaného rozhovoru, neboť na jedné straně zkoumaní odpovídají na stejné otázky či okruhy a na straně druhé umožňuje zkoumaným volně se vyjádřit, popsat své pohnutky, pocity, říci své názory, sdělit svůj pohled vlastními slovy. To, že dotazovaní odpovídají na stejné, předem připravené okruhy, umožňuje lepší srovnatelnost reakcí a odpovědí respondentů, což ulehčí jejich vzájemné porovnání a vyhodnocení.

Výběr respondentů

Výběr respondentů jsem prováděl na teritoriu města Znojma a jeho blízkém okolí. K posouzení situace osob bez domova je proto důležité uvést i stručnou charakteristiku místa výběru respondentů.

Město Znojmo leží v jihozápadní části Jihomoravského kraje a od krajského města Brna je vzdáleno 75 km. Město Znojmo má dominující postavení v sídelní struktuře zemědělsko-průmyslového okresu, který svou rozlohou 1.637 km² patří k největším v České republice. Ve 148 obcích a městech žije 114.048 obyvatel, z nichž více než 57% žije na venkově. K 1.1.2006 mělo město Znojmo 35.032 obyvatel.

Míra nezaměstnanosti na Znojemsku dosáhla v únoru roku 2010 17,38%. Celkový počet nezaměstnaných dosáhl 10.212 osob, kdy počet volných míst je 201.

Před výběrem respondentů jsem nejprve osobně navštívil organizace zabývající se pomocí osobám bez přístřeší, které jsem popsal v předchozí části. Zde jsem načerpal potřebné informace k lidem, kteří využívají služeb těchto organizací a k charakteru jejich služeb.

Poté jsem vyhledával místa, kde se bezdomovci ve městě Znojme a okolí zdržují a místa, kde přespávají.

Vzhledem k tomu, že výzkum probíhal v zimních měsících na přelomu roku

2009 a 2010, značná část osob bez přístřeší se zdržovala v prostorách vstupní haly nádraží ČD. Dále se přes den jednotlivci zdržovali u vchodů do obchodních center, které se nachází zejména v jižní části města.

Díky zemědělskému charakteru Znojemska sousedí zastavěná část Znojma, téměř po celém svém obvodu, se zahradními koloniemi. Při procházení těmito zahradními koloniemi bylo zřejmé, že opuštěné zahradní chatky jsou hojně využívány bezdomovci k přespávání. Tato možnost přístřeší je v současné době umocněna plánovanou stavbou obchvatu města Znojma, která je prozatím pozastavena. Ovšem již došlo k vykoupení větší části zahrad v zahradních koloniích nacházejících se ve východní části města. Zejména tyto chatky nesly stopy pobytu bezdomovců. V chatkách jsou nastěhována provizorní lůžka, v některých i kamna na dřevo.

Je zřejmé, že osoby bez domova žijí na různých místech a v odlišných podmínkách. Abych mohl zmapovat odlišnost těchto podmínek, před výběrem respondentů jsem si stanovil kritérium jejich výběru, čímž jsem chtěl dosáhnout získání názorů respondentů z různých skupin osob bez přístřeší.

Proto jsem oslovil respondenty žijící v Azylovém domě Znojmo, respondenty bydlící v zahradních chatkách a to jak v opuštěných, tak žijící v zahradních chatkách se souhlasem majitele, osoby přebývající na nádraží ČD Znojmo a osoby bez domova postávající u obchodních center.

Průběh výzkumu

Z důvodu pocitu bezpečí respondentů jsem rozhovor s nimi provedl v prostředí, ve kterém se pohybují nebo žijí. Na začátku konverzace jim bylo sděleno, co je cílem rozhovoru.

Při rozhovoru jsem vycházel z předem připravených okruhů, na které hovor směřoval. Jednalo se o okruh osobních a rodinných poměrů respondenta, kde jsem se zaměřil na získání informací k jeho věku, vzdělání, stavu, zdravotním omezením ovlivňujícím výběr zaměstnání, jeho trestnosti či problémům s návykovými látkami. Dále jsem se při rozhovoru zaměřil na zaměstnání respondenta a to jak současné, tak minulé, na jeho současný příjem a způsob obživy. Rovněž jsem se snažil rozhovorem zmapovat bytové poměry respondenta, tedy zjistit jeho současný pobyt, kdy přišel o byt a jaké důvody ztrátu bytu způsobily. Dále jsem zjišťoval, jaké je jeho povědomí

o nabídkách programů orgánů a organizací pro bezdomovce a zda některou z těchto nabídek využívá. Na závěr rozhovoru mne zajímal pohled respondenta na jeho současný stav.

Při rozhovoru jsem pozorně naslouchal, v případě potřeby kladl jasné formulované a otevřené otázky, které nenaznačovaly odpověď. Snažil jsem se zachovat neutrální postoj k obsahu sdělovaných dat a vytvořit vztah důvěry, bez kterého by mi respondent rozhovor neposkytl.

4.2 Výstupy z rozhovorů s respondenty

Z důvodu objektivního posouzení situace bezdomovců na teritoriu města Znojma jsem provedl rozhovor s respondenty bez domova, kteří nejen využívají služeb Azylového domu Znojmo, ale i s těmi, kteří našli své současné bydliště v zahradních koloniích, a to jak v opuštěných zahradních chatkách, tak i v chatkách obývaných se souhlasem majitele zahrady, dále s respondenty pobývajícími na Nádraží ČD Znojmo a s respondenty pohybujícími se u obchodních center. V průběhu rozhovoru byli někteří respondenti sdílnější, jiní zdrženlivější. Některým činilo souvislé vyjadřování problémy, jiní si hůře vybavovali posloupnost svých životních osudů.

Při výstupech z rozhovoru jsem zachoval anonymitu všech respondentů.

Respondent č. 1

Jiří, muž, věk 64 let

Stav: rozvedený – 3 děti

Vzdělání: vyučen – strojní zámečník

Současný pobyt: Azylový dům Znojmo

Současné zaměstnání: od roku 2007 je starobní důchodce

Současný příjem: starobní důchod 9.300,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Pan Jiří se narodil a po celou dobu žije ve Znojmě. Po svatbě postavil rodinný dům v horní části města Znojma. Pracoval v Keramických závodech Znojmo. V roce

1979 onemocněl klíšťovou encefalitidou. V roce 1984 v souvislosti s onemocněním dostal plný invalidní důchod. Ve stejném roce se rozvedl a dům nechal bývalé ženě. Odstěhoval se ke svému otci do rodinného domku, který byl v roce 1991 zbourán kvůli výstavbě bytových domů. V souvislosti se zbouráním domu dostal jeho otec obecní byt v horní části města, ve kterém pan Jiří s otcem bydlel. V roce 1997 byl otcí přidělen byt v pečovatelském domě, kde s ním bydlel i pan Jiří. Vzhledem k tomu, že v pečovatelském domě nebyl pan Jiří řádně přihlášen, v měsíci květnu roku 2004, po smrti svého otce, se musel odstěhovat.

Přestěhoval se ke známému, ovšem tento hrál automaty a požadoval po něm neúměrně vysoký nájem, že panu Jiřímu nezůstalo ani na základní potraviny. Proto od známého po dvou a půl měsíci odešel.

Na ulici potkal známého, se kterým šel bydlet do lesíku na ulici Kuchařovické v blízkosti panelového domu, kde nebylo žádné přístřeší. To bylo někdy v měsíci červenci roku 2004. Lidé z blízkého paneláku jim tam chodili dávat jídlo a dali jim i deky na spaní.

V lesíku takto vydrželi přebývat až do měsíce září 2004. Jelikož jeho kamarád věděl o možnosti azylového domu ve Znojmě, vzal jej dne 1.10.2004 za kurátorkou azylového domu a ta pana Jiřího přijala do azylového domu. Pomohla mu vyřídit osobní doklady, které od rozvodu neměl.

Ovšem v azylovém domě vydržel jen čtrnáct dní. Nemohl si zvyknout na režim, rovněž se dostal na pokoj mezi spolubydlící, kteří mu nevyhovovali. Opět bydlel na ulici. Do azylového domu se vrátil po čtyřech týdnech a již zde zůstal na trvalo.

V měsíci květnu 2009 se chtěl osamostatnit, byla mu nabídnuta ubytovna, kam šel bydlet. Na ubytovně vydržel do září roku 2009, protože ubytovna byla drahá. Ubytování stálo 3.900,-Kč. Z ubytovny odešel na ulici. Dne 1.11.2009 se vrátil zpět na azylový dům.

V měsíci únoru roku 2010 musel azylový dům opustit, jelikož mu někdo ukradl důchod a on neměl z čeho uhradit pobyt.

Měsíc přespával společně s dalšími jedenácti lidmi bez domova na nádraží ČD, v nepoužívané místnosti, kterou České dráhy vyčlenily v době největší zimy pro lidi bez domova. Do místnosti si donesli krabice a nějaké deky. Do místnosti byli vpuštěni vždy po odjezdu vlaků v 22:00 hodin a opustit ji museli v 04:00 hodin před příjezdem vlaků.

Od 10. března 2010 je zpět v azylovém domě, protože mu přišel důchod a mohl

si zaplatit pobyt.

Důchod mu stačí na pokrytí jídla a oděvů, proto kromě ubytování v azylovém domě nevyužívá žádných jiných charitativních nabídek. Je netrestán, nekouří, alkohol pije příležitostně.

Další životní směřování pana Jiřího

K pobytu v azylovém domě uvedl, že je to lepší než když bydlel na ubytovně. Důchod pokryje jeho potřeby. Je pravdou, že by chtěl nějaké jiné bydlení, aby měl více volnosti. Měl připravené peníze na dům s pečovatelskou službou, ovšem seznámil se s přítelkyní, té se snažil finančně vypomoci a peníze takto utratil. Teď má novou přítelkyni, ke které by se mohl nastěhovat. Tuto možnost zvažuje, ale raději by šel do domu s pečovatelskou službou.

Respondent č. 2

Petr, muž, věk 55 let

Stav: rozvedený

Vzdělání: vyučen – švec

Současný pobyt: Azylový dům Znojmo

Současné zaměstnání: bez zaměstnání

Současný příjem: sociální dávky 3.400,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Petr žil v mládí s rodiči v malé obci vzdálené 10 km od Znojma. Oženil se a žil s manželkou Suhdole nad Lužnicí v družstevním bytě. V roce 1991 se rozvedl, byt zanechal bývalé manželce a odstěhoval se k matce. V roce 1995 se s matkou nepohodl a šel bydlet do dolní části města Znojma do podnájmu ke kamarádovi. V zimě roku 2002 kamarád umřel a pan Petr musel byt opustit. Neměl kde bydlet, proto spal pod mostem. Takto žil asi 14 dnů. Po čtrnácti dnech se dozvěděl o azylovém domě ve Znojmě, kam jej přijali a je zde i v současné době. Jen v roce 2008 se seznámil se ženou, ke které se přestěhoval, ovšem po dvou měsících se vrátil na azylový dům, jelikož vztah neklapal. V roce 2009 se opět pokusil postavit na vlastní nohy, odstěhoval se do ubytovny v Přímětcích, ale na toto ubytování mu nebyl poskytnut příspěvek na bydlení ze sociální podpory, proto se musel vrátit zpět do azylového domu.

Co se týče zaměstnání, po návratu do Znojma ze Suhdolu začal pracovat jako švec v Suchohrdlech u Znojma a to až do roku 2005. Zde měl příjem kolem 9.500,-Kč měsíčně čistého. V roce 2005 byla výroba zrušena a pan Petr je od té doby nezaměstnaný, pobírá sociální dávky ve výši 3.400,-Kč měsíčně. V posledním roce provádí pro Město Znojmo veřejnou službu, díky které dostává k sociální dávce částku 600,-Kč měsíčně. Občas si přivydělá příležitostnou brigádou.

Vaří si sám, při jednání na úradech nepotřebuje žádnou pomoc, je schopen si vše vyřídit sám, kromě ubytování v azylovém domě nevyužívá žádných jiných charitativních nabídek. Kouří, alkohol pije příležitostně, je netrestán, nemá žádné závažné zdravotní problémy.

Další životní směřování pana Petra

V azylovém domě mu chybí více volnosti. Chtěl by se znovu odrazit, najít si vlastní bydlení, ale zatím mu nic nevychází. Nemůže si ani najít práci, protože je jí málo.

Respondent č. 3

Karel, muž, věk 46 let

Stav: rozvedený

Vzdělání: vyučen – elektromechanik

Současný pobyt: Azylový dům Znojmo

Současné zaměstnání: nezaměstnaný

Současný příjem: sociální dávky 2.900,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Narodil se a žil v Karviné, kde se oženil, pracoval na šachtě, bydlel s manželkou v podnikovém bytě. V roce 1987 se rozvedl. Manželka se odstěhovala. V podnikovém bytě zůstal sám. Začal ve velké míře požívat alkoholické nápoje a neplatil nájem. Díky tomu v roce 1994 přišel o práci a musel se vystěhovat z bytu.

Nastěhoval se ke kamarádovi v Karviné, měl občasná zaměstnání. V roce 1996 nastoupil k Telecomu, kde různě po republice dělal telekomunikační přípojky, spával na ubytovnách. V roce 1997 prováděl práce ve Znojmě, kde se poznal s druhou manželkou, oženil se. V Telecomu skončil a začal pracovat ve Frutě ve Znojmě. S manželkou bydlel

v podnájmech v obcích v blízkosti města Znojma. Ve Frutě byl malý plat, proto odešel pracovat do lesů k Jeseníku, kde získal podnikový byt. Vztah s manželkou ochladl, do Znojma přestal jezdit. V Jeseníku byl až do roku 2004. V tomto roce musel za neplacení alimentů na děti z prvního manželství nastoupit trest odnětí svobody v trvání osmi měsíců.

Kvůli tomu, že byl ve výkonu trestu odnětí svobody, přišel o podnikový byt. K manželce se vrátit nemohl, protože ta již měla nového přítele. Rozvedl se s ní a po propuštění z vězení dne 13.6.2005 mu kurátorka zajistila rovnou nástup do Azylového domu ve Znojmě, kde je do současné doby.

Od propuštění z vězení je nezaměstnaný, pobírá sociální dávky ve výši 2.900,- Kč, které má navýšené, jelikož pro Město Znojmo provádí v omezené míře veřejnou službu.

Má zdravotní problémy s koleny, proto nemůže provádět žádnou fyzicky náročnou práci.

Na podzim roku 2009 se chtěl postavit na vlastní nohy a odstěhoval se z azylového domu na ubytovnu v Příměticích. Ale na toto ubytování mu nebyl poskytnut příspěvek na bydlení ze sociální podpory, proto se musel vrátit zpět do azylového domu.

Co se týče stravy, vaří si sám. Při jednání na úřadech nepotřebuje žádnou pomoc, je schopen si vše vyřídit sám. Kromě ubytování v azylovém domě nevyužívá žádných jiných charitativních nabídek. Nekouří, v minulosti měl problémy s požíváním alkoholu, v současné době pije alkohol příležitostně, dodržuje podmínky azylového domu.

Další životní směřování pana Karla

Za pobyt v azylovém domě je vděčný. Díky němu se neocitl na ulici. Chtěl by se ale osamostatnit, protože v azylovém domě nemá soukromí, na pokoji je dalších pět spolubydlících. Zatím se mu osamostatnit nedaří, práci nemůže sehnat zejména z důvodu zdravotních problémů s koleny.

Respondent č. 4

Patrik, muž, věk 33 let

Stav: rozvedený – 2 děti

Vzdělání: vyučen – obráběč kovu

Současný pobyt: Azylový dům Znojmo

Současné zaměstnání: nezaměstnaný

Současný příjem: sociální dávky + podpora v nezaměstnanosti 2.500,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Patrik se narodil a žije ve Znojmě. Od roku 1998 do roku 2004 pracoval jako OSVČ, oženil se, žil s manželkou v bytě. V roce 2002 se rozvedl, byt nechal manželce a odstěhoval se k rodičům do rodinného domu v příměstské čtvrti města Znojma. Začal pracovat v Praze. Z Prahy se vrátil v roce 2003, pronajal si byt ve Znojmě. Přijal nabídku kamarádů, začal obchodovat s auty „vlastně jako bílý kůň“. I přesto, že to nahlásil na policii, způsobil si takto velké dluhy, nebyl schopen ani hradit alimenty. Proto se v roce 2004 dopustil loupežného přepadení. Po několika dnech se sám přihlásil na policii. Byl ve vazbě, poté ve výkonu trestu odnětí svobody. Odsoudili jej na pět let a dva měsíce.

Dne 9.10.2008 byl podmíněčně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody. Po propuštění šel bydlet k přítelkyni. V měsíci prosinci 2009 se s přítelkyní rozešel. Vzhledem k tomu, že má na sebe exekuce, kdy dluží kolem 1.200.000,-Kč, nešel bydlet k rodičům, ale kurátorka mu vyřídila od 13.1.2010 ubytování v azylovém domě.

V současnosti je nezaměstnaný. Do 31.10.2009 pracoval v sezónní restauraci ve Znojmě, kam by měl opět s počátkem sezóny nastoupit.

Co se týče jídla, na obědy chodí k rodičům. Při jednání na úřadech nepotřebuje žádnou pomoc, je schopen si vše vyřídit sám, kromě ubytování v azylovém domě nevyužívá žádných jiných charitativních nabídek. Nemá žádné zdravotní problémy, které by jej omezovaly v hledání práce.

Další životní směřování pana Patrika

V azylovém domě nechce zůstat. Toto ubytování bere jen jako přechodné, než získá práci a stabilní plat, aby si mohl zajistit pronájem nějakého bytu. Práci by měl získat s počátkem letní sezóny.

Respondent č. 5

Oldřich, muž, věk 45 let

Stav: svobodný

Vzdělání: vyučen – zedník

Současný pobyt: Azylový dům Znojmo

Současné zaměstnání: nezaměstnaný

Současný příjem: sociální dávky + podpora v nezaměstnanosti 2.500,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Oldřich žil s rodiči v obci vzdálené 10 km od města Znojma. V roce 1996 odešel jako svářeč za prací do Liberce, kde nejprve bydlel na ubytovně, poté v nájmu v bytě. V bytě bydlel i s přítelkyní. V únoru roku 2009 jej propustili ze zaměstnání, vztahy s přítelkyní ochladly a proto se chtěl vrátit domů k rodičům. Při návratu domů ovšem zjistil, že rodiče šli v roce 2008 do penzionu pro důchodce a že domek prodali. Proto se šel zeptat do azylového domu, zda by jej nepřijali a od 14.3.2009 je zde ubytován. Po odchodu z Liberce je nezaměstnaný, pobírá sociální dávky.

Vaří si sám. Při jednání na úřadech nepotřebuje žádnou pomoc, je schopen si vše vyřídit sám. Kromě ubytování v azylovém domě nevyužívá žádných jiných charitativních nabídek. Nemá žádné zdravotní problémy, které by jej omezovaly ve výběru zaměstnání. Kouří, příležitostně pije alkohol, nebyl trestán.

Další životní směřování pana Oldřicha

V azylovém domě mu vadí nedostatek soukromí a málo volnosti. Pokud mu v jarních měsících vyjde dohodnuté zaměstnání jako zedník, bude se snažit sehnat si podnájem.

Respondent č. 6

Roman, muž, věk 23 let

Stav: svobodný

Vzdělání: základní

Současný pobyt: zahradní chatka v zahrádkářské kolonii u města Znojmo

Současné zaměstnání: nezaměstnaný

Současný příjem: sociální dávky 2.200,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Narodil se a žil ve městě na Severní Moravě. Zde žil v bytě 1+1 společně s matkou, nevlastním otcem a dvěma sestrami. Pracoval čtyři měsíce v cementárně, kde musel ukončit pracovní poměr ze zdravotních důvodů, jelikož má astma. Poté byl nezaměstnaný. Protože nevlastní otec byl alkoholik a neplatil nájem, museli byt opustit. Matka se sestrami šla na jaře roku 2008 do Znojma – Hradiště do Domu pro matky v tísní. Roman jel s nimi na Hradiště. Vzhledem k tomu, že nemohl v domě bydlet také, bydlel na Hradišti mezi zahradami ve stanu. V měsíci dubnu roku 2008 si vyřídil, aby mu byly vypláceny sociální dávky ve Znojmě.

Dne 1.11.2008 šel do azylového domu ve Znojmě, kde byl až do 11.5.2009. V domově pro matky v tísní se seznámil se svojí přítelkyní. Chtěl s ní společně bydlet. Proto odešel z azylového domu. Nastěhovali se do ubytovny v příměstské části města Znojma. Vzhledem k tomu, že se nepohodl se správcem ubytovny, odešel s přítelkyní do zahradní chatky ve Znojmě – Hradišti. Chatku obývá se souhlasem majitele zahrady bezplatně, jen za údržbu zahrady. V chatce není voda, topí se zde kamny na dřevo, na kterých i vaří. Osobní hygienu provádí za 30,-Kč v Městských lázních. Jak Roman, tak jeho přítelkyně pobírají sociální dávky. To jim na základní živobytí vystačí.

Roman se snaží hledat zaměstnání, zejména v hlídacích agenturách. Zatím se mu však žádná práce nenaskytla.

Roman občas kouří, alkohol nepije. Byl trestán za řízení vozidla bez řidičáku. Při jednání na úřadech nepotřebuje žádnou pomoc, vyřizuje si všechno sám.

Další životní směřování pana Romana

Přítelkyně Romana otěhotněla, ovšem Roman se zatím ženit nechce. Ale musí řešit jejich další setrvání v zahradní chatce. Snaží se pro oba najít nějaké ubytování. To se mu zatím nedaří. Proto se snaží za pomoci pracovnice azylového domu zajistit azylové ubytování pro jeho přítelkyni a dítě v Brně nebo Moravském Krumlově. Chtěl by později sehnat pro sebe, přítelkyni a jejich dítě nějaký podnájem v bytu 1+1. Momentálně nemá představu, jak toho dosáhnout.

Respondent č. 7

Karel, muž, věk 72 let

Stav: vdovec

Vzdělání: vyučen – slévač, formíř

Současný pobyt: zahradní chatka v zahrádkářské kolonii u města Znojma

Současné zaměstnání: důchodce

Současný příjem: starobní důchod 6.620,- Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Žil s rodiči v obci vzdálené 10 km od města Znojma, kde se i oženil. S manželkou mají dvě děti. Po čase se rozvedl. Do rozvodu bydlel v domě manželky. Po rozvodu se vrátil domů k rodičům. Po celou dobu až do důchodu pracoval jako dělník v různých podnicích. Před dvanácti lety se opět oženil. S manželkou bydleli v obecním penzionu pro důchodce. Manželka byla vážně nemocná a před čtyřmi roky umřela. Karel to psychicky neunesl, zhroutil se a musel být léčen i na psychiatrii.

Po návratu z nemocnice na penzion zjistil, že sám ze svého důchodu nájem, který činil 4.600,-Kč, neutáhne a proto z penzionu odešel. Do domu rodičů se již vrátit nemohl. Po jejich smrti dům zdědil jeho bratr, který jej prodal. Tedy po odchodu z penzionu byl bez přístřeší. Od té doby přespával různě venku, většinou v opuštěných zahradních chatkách v okolí města Znojma. Nebývá sám. S jedním, či dvěma kamarády si vyhlídnou opuštěnou chatku a v té bydlí. V současnosti je v menší zděné chatce bez vody a elektřiny. Mají zde kamínka na dřevo. Jeho příjem je starobní důchod ve výši 6.620,-Kč, pro který si musí jezdit na poštu do vesnice, ze které pochází. Pro oblečení si chodí na Charitu do Znojma, kde stojí kus 5,-Kč. Obědy dostávají od jedné hodné ženy, která bydlí nedaleko. Co se týče osobní hygieny, chodí se mýt buďto na blízkou benzínku, nebo do Městských lázní.

Nemá žádné závažné zdravotní problémy, kouří, alkohol pije normálně, je netrestán.

Další životní směřování pana Karla

Ke svému způsobu života řekl, že byl zvyklý na normální život, tedy tento mu úplně nevyhovuje, ale na jiné bydlení nemá. O azylovém domě přemýšlel, byl se tam i podívat, ale dle jeho mínění tam jsou špatní lidé, špatná sestava. Tam nechce. To mu

víc vyhovuje život v opuštěných zahradních chatkách. Tady je s kamarády, se kterými si vzájemně pomůžou.

Respondent č. 8

Jarda, muž, věk 59 let

Stav: rozvedený

Vzdělání: vyučen – zedník

Současný pobyt: zahradní chatka v zahrádkářské kolonii u města Znojma

Současné zaměstnání: nezaměstnaný

Současný příjem: bez příjmu – jen z občasných brigád či sběru kovu

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Jarda se narodil na severu Moravy. Do Znojma přišel na vojnu. Po vojně se zde oženil a zůstal. Bydlel s manželkou v obecním bytě. V roce 1989 se rozvedl a byt za úplatu převedl na jiného. Našel si družku a šel k ní bydlet. V bytě bydleli asi pět let. Aby nemuseli platit nájem, odstěhovali se do zahradní chatky v zahrádkářské kolonii u Znojma. Do chatky se nastěhovali se souhlasem majitele s tím, že mu budou udržovat zahradu. V tuto dobu ještě Jarda i jeho družka pracovali. Jarda v kovoobráběčím podniku. Jeho družka v podniku na pracování zeleniny. Asi před dvanácti lety přišli o práci a od té doby byli nezaměstnaní. Jarda byl evidován na úřadu práce, ovšem sociální dávky nepobíral a nepobírá. Živil se a živí, příležitostnými brigádami v zemědělství, stavebnictví, nebo sběrem kovového šrotu. Na zahradě choval králíky, slepice. Asi před třemi roky družka umřela. Od té doby je v zahradní chatce sám se psem. V současnosti má zdravotní problémy se srdcem. Kouří, pije alkohol. Co se týče úřadů, je si schopen vše vyřídit sám. Zahradní chatka je bez elektrického proudu a vody. Topí v kamnech dřevem, na kterých si i vaří. Na charitu nechodí. Osobní hygienu provádí na blízké benzínce.

Další životní směřování pana Jardy

Život v zahradní chatě mu vyhovuje, je zde spokojený. Je schopen se o sebe postarat. Do azylového domu by nešel, to by si radši hodil provaz. Ovšem v současné době má problém, protože zahradu, na které bydlí, mají dva majitelé, kteří se o ni hádají a Jarda se asi bude muset vystěhovat. Kam půjde nebo co bude dělat zatím neví.

Respondent č. 9

Olda, muž, věk 62 let

Stav: rozvedený

Vzdělání: vyučen – zedník, pokrývač

Současný pobyt: v bytě u kamaráda

Současné zaměstnání: invalidní důchodce

Současný příjem: invalidní důchod 6.400,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Olda pochází ze Znojma, kde žije po celý svůj život. Pracoval v různých profesích. Naposledy jako hrobař. Do roku 1994 bydlel u své družky v obecním bytě. Po rozchodu se Olda musel z bytu vystěhovat, protože jej zde družka nepřihlásila k pobytu. V témže roce přišel Olda ze zdravotních důvodů i o práci, jelikož měl zdravotní problémy s nohou, o kterou následně přišel. V současnosti je již na invalidním vozíku - přišel o obě nohy.

Poté, co v roce 1994 přišel o práci a musel se odstěhovat od své bývalé družky, začal bydlet s kamarády různě v okolí Znojma v opuštěných objektech. Pobíral a pobírá invalidní důchod, v současnosti ve výši 6.400,-Kč. Později se oženil a bydlel v bytě u manželky. V roce 2004 se rozvedl a šel bydlet ke kamarádovi, který obýval zahradní chatku ve Znojmě. Loni chatka vyhořela, proto šli na tuto zimu bydlet ke kamarádovi Oldy do panelového bytu.

Co se týče potravin, Olda bývá přes den u obchodního domu Kaufland, kde mu lidé občas dají potraviny nebo drobné mince. Rovněž mu nosí oblečení. Bydlí s kamarády, kteří ho s invalidním vozíkem dovezou, kam potřebuje. Mají rozdělené úkoly. Olda bývá u Kauflandu, zatímco kamarád doma něco uvaří a podobně. Ví, kde je charita, ale tam nechodí, jelikož mu lidé u obchodáku dají jak jídlo, tak ošacení.

Kouří, alkohol pije běžně.

Věci na úřadech je schopen si vyřídit sám, jen ho tam musí kamarádi dovést.

Další životní směřování pana Oldy

Teď přes zimu je sice v bytě u kamaráda, ale život venku v zahradních chatkách mu vyhovuje. Je tam klid, ptáci zpívají, je tam s kamarády. Do azylového domu by nešel ani náhodou. Kradou tam, rvou se. Nejsou tam ani Znojmáci. V současné době má

zažádáno u starosty o byt. Starosta mu byt přislíbil, ale v současnosti nemá bezbariérový, takže to bude několik měsíců trvat. Jak byt dostane, vezme do něj i kamarády, kteří s ním bydleli v zahrádkách.

Respondent č. 10

Josef, muž, věk 67 let

Stav: svobodný

Vzdělání: vyučen – kovář

Současný pobyt: v bytě u kamaráda

Současné zaměstnání: starobní důchodce

Současný příjem: starobní důchod 3.100,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Josef se narodil a žije ve Znojmě. Bydlel s přítelkyní v jejím bytě. V roce 1982 se s touto ženou rozešel a musel odejít z bytu. Jelikož neměl kam jít, požádal známého, kterému pomáhal stavět zahradní chatku, zda by na této nemohl bydlet a od té doby v ní bydlel až do roku 2009, kdy chata vyhořela. Proto obýval i jiné opuštěné zahradní chatky. Teď přes zimu bydlí s Oldou, který je na vozíku a kterému pomáhá, v bytě Oldova kamaráda. Na jaro zase půjde do nějaké zahradní chatky.

Po celý svůj život pracoval jako dělník a to i v době, kdy musel odejít z bytu od přítelkyně. Pracoval v kovoobráběcím podniku a poté v keramice až do svých 55 roků. Poté začal pobírat starobní důchod, který v současnosti činí 3.100,-Kč. Důchod si přebírá na poště.

Kouří, pije běžně alkohol. Na úřadech je schopen si vše vyřídit sám. Přes den přebývá u Kauflandu, kde mu lidé dávají ošacení, potraviny, občas drobné mince. Na charitu nechodí, protože jídlo ani oblečení z charity nepotřebuje.

Další životní směřování pana Josefa

Život venku na zahrádkách mu vyhovuje. Má klid, je se svými kamarády, je spokojený. Do azylového domu nechce. Je to tam samý komouš, které nenávidí.

Respondent č. 11

Luděk, muž, věk 61 let

Stav: rozvedený

Vzdělání: vyučen – obkladač

Současný pobyt: nádraží ČD Znojmo

Současné zaměstnání: starobní důchodce

Současný příjem: starobní důchod 4.000,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Od mládí bydlel s rodiči v obci vzdálené 15 km od města Znojma. Zde se oženil. Veškerý majetek byl napsán na manželku, takže, když se v roce 1990 rozvedli, odešel od manželky. Neměl kam jít, protože domek po rodičích už byl prodán a tak bydlel kde se dalo. Většinou v boudách kolem obce. V tu dobu ještě pracoval pro obec, a to až do roku 1995. Poté již pro něj práce nebyla. Začal pobírat sociální dávky, živil se občasnými brigádami. Přibližně pět let již pobírá starobní důchod ve výši 4.000,-Kč. Asi před třemi roky se přesunul do Znojma, kde v současné době pobývá na nádraží ČD. Přes den ve vestibulu nádraží, přes noc jim na nádraží, kvůli velké zimě venku, otevřou prázdnou místnost, kde mohou přespat do rána, než přijede první vlak. Pokud je tepleji, spává různě venku, většinou jen tak bez přístřeší. Do prázdných chatek moc nechodí, protože tam jezdí pořád policajti.

Pro důchod si musí jezdit na poštu do obce, kde bydlel. Toto si je schopen vyřídit sám. Na charitě byl pro jídlo, ale už tam nechodí, protože aby mu dali jídlo, musel by se tam registrovat a to on nechce.

Kouří, běžně pije alkohol, nebyl trestán, nemá větší zdravotní potíže. Co se týče hygieny, chodí se umývat do městských lázní.

Další životní směřování pana Lud'ka

Jak se oteplí, půjde zase z nádraží ven. Na azylovém domě byl asi před deseti roky. Bydlel tam dva roky, poté odešel. Nelíbilo se mu tam, není to tam dobré. Okradli ho. Venku má klid.

Respondent č. 12

Vlado, muž, věk 44 let

Stav: svobodný

Vzdělání: vyučen – strojník

Současný pobyt: nádraží ČD Znojmo

Současné zaměstnání: nezaměstnaný

Současný příjem: sociální dávky 3.120,-Kč

Popis životní situace vedoucí ke ztrátě domova

Vlado bydlel s matkou v rodinném domku v obci vzdálené do 15 km od města Znojma. Nejprve pracoval v místním zemědělském družstvu. Poté se nechal kamarádem přemluvit, aby s ním podnikal zejména v oblasti těžby dřeva. V souvislosti s podnikáním byl odsouzen v roce 2004 ke třem letům odnětí svobody. V lednu roku 2007 se vrátil z vězení domů k matce. Ovšem s matkou se nepohodl, protože mu vyčítala, že dělá na vesnici ostudu tím, že byl ve vězení a tak od ní odešel. Po propuštění z vězení nesehnal práci, neměl peníze, proto si nemohl sehnat jiné bydlení. Nějakou dobu jezdil různě po republice, spal kde se dá a živil se občasnými brigádami. Asi po půl roce zůstal ve Znojmě. Občas sehnal nějakou brigádu. V současnosti pobírá sociální dávky, teď od ledna 2010 ve výši 3.100,-Kč. Pro sociálku si musí jezdit do obce, kde bydlel.

Přes zimu pobývá na nádraží ČD. Během dne je ve vestibulu, přes noc jim na nádraží kvůli velké zimě venku otevrou prázdnou místnost, kde mohou přespat do rána, než přijede první vlak. Během zbytku roku pobývá v opuštěných zahradních chatkách v zahradních koloniích v okolí města Znojma. Jak se oteplí, opět půjde spát do zahrádek.

Na charitu nechodí, protože tam mu dali jídlo jen jednou, pak chtěli, aby se registroval a to on nechce. Co se týče hygieny, chodí se mýt ke kamarádovi.

Kouří, zdravotní problémy nemá, pobyt venku jej zocelil.

Další životní směřování pana Vlada

Pobyt venku se mu líbí, je volný. V azylovém domě byl. Během zimního období počátkem roku 2009 spal měsíc na noclehárně. Bydlet by tam ale stabilně nechtěl, jelikož se tam krade.

Vlado shání práci, ovšem v současné době je nabídka práce v útlumu. Do budoucna by chtěl sehnat práci s ubytováním aspoň na nějaké ubytovně.

4.3 Interpretace zjištěných poznatků

V následující kapitole se pokusím interpretovat získané informace, ke kterým jsem dospěl z rozhovorů s respondenty.

Věk respondentů

Mezi bezdomovci jsou jak osoby, které dosáhly před několika lety plnoletosti, tak i osoby důchodového věku a tedy se dá konstatovat, že bezdomovectvím jsou ohroženy všechny věkové skupiny.

Vzdělání

Jeden z respondentů dosáhl základního vzdělání. Ostatní respondenti jsou vyučeni v různých oborech. Většinou v oborech týkajících se stavebnictví (jako zedník, obkladač) a obrábění kovu.

Stav

Čtyři respondenti jsou svobodní, ostatní respondenti rozvedení, popřípadě vdovci.

Zaměstnání a zdroj příjmu

Respondenti jsou buďto nezaměstnaní, nebo v důchodu. Šest respondentů pobírá sociální dávky, čtyři starobní důchod, jeden invalidní důchod a jeden respondent je bez stálého příjmu, žije se sběrem kovu a občasnými brigádami.

Příčina ztráty bydlení

Jednoznačná příčina ztráty bydlení se nedá určit. Z rozhovorů vyplynulo, že ke ztrátě bydlení vedly různé, na sebe navazující a postupně jdoucí životní situace, se kterými se respondenti neuměli vyrovnat a posléze na jakoukoliv snahu o nápravu nebo změnu rezignovali. Pokud bychom se zaměřili na prvotní příčinu ztráty bydlení,

u většiny respondentů docházelo k opuštění domova z důvodu rozkolu v partnerském vztahu. Jednalo se o rozvod či rozchod s manželkou nebo partnerkou, v důsledku čehož respondent opustil společné bydlení a začal hledat náhradní. K těmto vztahovým problémům se i často přidala ztráta zaměstnání. Nejmladší z respondentů uvedl jako příčinu ztráty bydlení neschopnost jeho rodičů, se kterými bydlel ve společné domácnosti, udržet si byt. Tři z respondentů se stali bezdomovci po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, protože se neměli z různých důvodů kam vrátit.

Současné bydlení

Respondenti, kteří nevyužívají ubytování v azylovém domě, hojně bydlí v opuštěných zahradních chatkách. Těch je v současné době, díky vykoupeným zahradám z důvodu stavby obchvatu města Znojma, velké množství. Dva z respondentů, kterým vyhořela zahradní chatka, získali přes zimu ubytování u kamaráda v bytě. Ovšem s příchodem teplejších měsíců se opět vrátí do některé ze zahradních chatek. Někteří z respondentů v zimních měsících přespávají na Nádraží ČD Znojmo. Zde jim dráhy přes chladné dny, v době, kdy je nádraží uzavřené, otevřely k přespání nevyužívanou místnost. Ovšem i tyto osoby během zbytku roku bydlí v opuštěných zahradních chatkách nebo provizorních přístřešcích. Dva z respondentů bydlí v zahradní chatce se souhlasem majitele.

Nabídka programů pro bezdomovce

Respondenti si jsou schopni vyřídit na úřadech sami náležitosti týkající se důchodů nebo sociálních dávek. Tedy k této činnosti nepotřebují a nevyužívají nabídky charitativní organizace. Všichni z respondentů byli schopni popsat aspoň některé z nabídek charity, zejména poskytnutí potravin a šactva. Rovněž všichni ví, kde a jak funguje Azylový dům ve Znojmě. Někteří respondenti přímo v azylovém domě bydlí, většina z ostatních již služeb azylového domu nebo noclehárny využila.

K důvodům, proč bezdomovci nevyužívají nabídky ubytování azylového domu, uváděli, že je tam špatná společnost, popřípadě že se tam klienti rvou a kradou.

Většinou se shodli, že jim vlastně život venku vyhovuje, mají klid, jsou se svými kamarády.

Spokojenost se současným stavem

Změnu současného stavu by uvítali skoro všichni respondenti a to jak osoby pobývající v azylovém domě, tak i osoby pobývající venku. Ovšem co by přesně chtěli změnit a jak toho chtějí dosáhnout, nebyl schopen uceleně definovat nikdo z nich.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabýval fenoménem bezdomovectví. Jako cíl práce jsem si stanovil nalezení odpovědi na otázku, zda je bezdomovectví životní volba nebo nutnost, kterou jsem zformuloval již v názvu práce. Odpověď na otázku jsem se snažil nalézt mezi osobami bez domova, žijícími ve Znojmě a jeho blízkém okolí.

Abych vůbec mohl nalézt na tuto otázku odpověď, hledal jsem pro pochopení tohoto fenoménu nejprve v různých písemných pramenech vymezení pojmů bezdomovectví, bezdomovec a souvisejících pojmů. Rovněž jsem díky dostupným pramenům získal informace, které osoby jsou obecně ohroženy bezdomovectvím, jaké jsou formy bezdomovectví, jaké příčiny k tomuto jevu vedou a co si vlastně veřejnost o lidech bez domova myslí. To mi usnadnilo orientaci v problému.

Sbíral jsem informace k organizacím, které se zabývají problémem bezdomovectví v rámci celé České republiky, a k jejich činnosti.

Podrobněji jsem se seznámil s organizacemi zabývajícími se pomocí lidem bez domova na teritoriu města Znojma a jeho blízkém okolí, abych mohl objektivně posoudit, zda člověk bez domova, který se snaží řešit svou tíživou životní situaci, má možnost najít ve Znojmě účinný záchytný bod.

Prošel jsem si místa, kde se bezdomovci zdržují, díky čemuž jsem viděl, kde a v jakých podmínkách žijí. Na těchto místech jsem učinil s jednotlivými bezdomovci rozhovor, při kterém jsem se snažil získat jejich pohled na svoji životní situaci, co k ní vedlo a kam by chtěli ubírat svůj další život.

Po vyhodnocení získaných informací se dá shrnout, že ve Znojmě se pomoci bezdomovcům zabývá aktivně Oblastní charita Znojmo a Centrum sociálních služeb, p.o. Města Znojma.

Oblastní charita Znojmo zejména nabízí bezdomovcům bezplatné materiální zabezpečení, což jsou potraviny a hygienické balíčky. V charitativním šatníku lidem bez přístřeší nabízí šactvo a obuv za poplatek 5,-Kč. Rovněž provozuje sociální poradenství, kde se osobám bez přístřeší snaží pomoci s vyřízením sociálních dávek, důchodů, dokladů a podobně. V poradně pracovníce charity mapují nabídky příležitostných brigád a možnosti levného ubytování v ubytovnách. Tyto nabídky lidem bez přístřeší předkládají jako alternativní pomoc a řešení jejich současné situace, s možností pomoci při vyřízení potřebných formalit.

Oblastní charita Znojmo se nachází v centru města, časové zpřístupnění služeb je dostačující. Osoby bez přístřeší ví, kde charita sídlí a znají nabízené projekty. Nabídky Oblastní charity Znojmo i využívají, zejména nabídky týkající se šactva a potravin.

Centrum sociálních služeb Znojmo provozuje pro bezdomovce zejména možnost ubytování v azylovém domě a noclehárně. Byť je kapacita stálých lůžek v azylovém domě naplněna, dá se dle poptávky rozšířit o přistýlky, díky čemuž je možné ubytovat většinu zájemců o pobyt. I v azylovém domě funguje poradenství pro ubytované, které se snaží těmto osobám nabídnout a zprostředkovat následné ubytování, nejčastěji v ubytovnách.

Azylový dům se nachází v blízkosti centra města Znojma a zpřístupnění jeho služeb je dostačující.

Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že bezdomovci o nabídce azylového domu a noclehárny ví. O možnosti a podmínkách poskytnutí ubytování věděli všichni dotázaní. Někteří z respondentů přímo ubytování využívají, ostatní jej většinou již v minulosti využili.

Pokud vezmu v potaz předložené zjištění o nabídkách organizací a konstatování většiny oslovených bezdomovců, že venku je jim dobře a že do azylového domu z různých důvodů nechtějí, nemůže znít odpověď na položenou otázku z názvu práce jinak, než že bezdomovectví je jen životní volba dotčených osob. Vždyť většina osob, které přišly o střechu nad hlavou, může učinit ten první krok a ubytovat se v azylovém domě. Jen se musí smířit se skutečností, že je zde nutné dodržování určitého řádu, díky kterému si opět obnovují návyky potřebné k dalšímu začlenění do společnosti.

Ano opravdu se jedná o volbu. Ale pokud se jedná o volbu, musíme říci, že volit můžeme jen mezi různými možnostmi. Nejlépe mezi lepší a horší. A zde musím konstatovat, že jednoduché tvrzení, že život na ulici je volba těchto osob, neobstojí.

Položme si otázku, mezi čím vlastně lidé bez domova volí? Jaký je rozdíl v nabízených možnostech oproti jejich současnému stavu?

Většina osob bez domova se do svého postavení dostala postupně díky životním situacím, které nezvládla, popřípadě neunesla. Osoby na ulici již většinou na další snahy o nějakou výraznou změnu rezignovaly a z různých důvodů jim k radikální změně chybí i životní energie. Lidé bez domova se pohybují opět jen mezi lidmi stejně postiženými. Jsou schopni dohlédnout jen o krok nebo dva dopředu. A co takový člověk před sebou vidí?

Co se týče možného zaměstnání, vidí oblast, kde nezaměstnanost překračuje 15% hranici. Pro něj, jako nezaměstnaného a pro osobu, která již ztratila pracovní návyky, se rýsuje nabídka práce točící se většinou jen kolem sezónní a to ještě zemědělské práce. Ta je dosti fyzicky náročná a přiznejme si, není nijak zvláště finančně ohodnocená. Tedy zde osoba volí mezi sociální dávkou, kterou získá bez jakéhokoliv přičinění a prací, která je jen krátkodobá a po jejím skončení vede opět k sociálním dávkám. Pokud by i osoba bez domova přistoupila na možnost takového obživy, vždy po skončení pracovní nabídky by jen zažívala krok zpět.

V oblasti ubytování před sebou vidí současný stav, což je většinou volný zděný zahradní domek, ve kterém má své lůžko, kamna, obývá jej zadarmo, hygienu může provádět za poplatek v městských lázních nebo na benzínových pumpách, kterých je po okraji města Znojma dostatek. Má pocit volnosti, svobody a žije s kamarády, které si sám vybral a se kterými si vzájemně pomáhá.

Oproti tomu mu společnost nabízí pobyt v azylovém domě, kde bydlí v pokoji s dalšími osobami, které si nezvolil. Nemusí si s nimi rozumět. Za pobyt musí platit a je povinen dodržovat přísný řád. Cesta z azylového domu většinou vede jen zpět na ulici nebo do společného bydlení k přítelkyni či kamarádovi. To bývá jen krátkodobé řešení a při prvních konfliktech se vrací zpět do azylového domu.

Rovněž má možnost odejít z azylového domu a bydlet na různých ubytovnách, kde by se mohl cítit volněji a svobodněji. V těchto ubytovnách se ale setkává s lidmi, se kterými pobýval v azylovém domě, nebo na ulici.

O jiné možnosti získání bydlení respondenti neměli povědomí a z vlastních prostředků si samozřejmě své bydlení nemohou dovolit.

Dá se tedy konstatovat, že organizace ve městě Znojmě nabízí bezdomovcům sice účinnou a cílenou pomoc, ale většinou jen pomoc týkající se jejich přežití a uspokojení základních životních potřeb jako je jídlo, ošacení, provizorní přístřeší, protože azylový dům, byť v něm někteří klienti setrvávají i několik let, je opravdu jen provizorní přístřeší a nedá se nazvat domovem.

Ve Znojmě chybí aktivní terénní práce s bezdomovci. Chybí zde pro tyto osoby nabídka domů na půli cesty.

Respondenti nevidí dál než za zdi azylového domu a proto volí mezi uvedenými

nabídkami a jejich současnou situací. Představa jiné volby či možnosti je jim cizí. Vlastně ani neví, že by jinou volbu měli.

Někteří si v porovnání k azylovému domu nebo ubytovně v zahradních chatkách dokáží vytvořit podobně přijatelný životní standard. Proto pokud bychom posuzovali jejich volbu, nedá se říci, že by volili mezi lepším a horším.

Vzhledem k tomu, že oslovení bezdomovci ve Znojmě a okolí nemají povědomí o jiných nabídkách a možnostech než zde uvedených, musím tímto konstatovat, že na otázku, zda je bezdomovectví životní volba nebo nutnost, nemohu za dané situace jednoznačně odpovědět.

Resumé

Diplomová práce se věnuje fenoménu bezdomovectví. V první části se snaží popsat a vymezit pojmy bezdomovectví, bezdomovec a související pojmy.

Dále se zabývá typologií osob, které jsou bezdomovectvím ohroženy. Popisuje jaké jsou formy bezdomovectví, jaké příčiny k tomuto jevu vedou a co si veřejnost o lidech bez domova myslí.

V další části diplomové práce jsou obecně popsány organizace, které se problémem bezdomovectví zabývají v rámci celé České republiky. Jedná se o organizace, jenž pracují s lidmi bez domova a bez přístřeší, se společensky vyloučenými a které pomáhají bezdomovcům nejen po stránce materiální, ale snaží se jim pomoci ve snadnějším návratu do běžného života a začlenění do společnosti.

Vzhledem k tomu, že se práce zabývá fenoménem bezdomovectví ve městě Znojmě, jsou v práci podrobněji zmíněny organizace, jenž pomáhají lidem bez domova na teritoriu města Znojma a jeho blízkém okolí. V práci jsou popsány projekty těchto organizací, které směřují k bezdomovcům a společensky vyloučeným.

Diplomová práce dále popisuje výzkumné šetření, které bylo provedeno formou rozhovorů v komunitě bezdomovců pobývajících na teritoriu města Znojma a v jeho blízkém okolí.

Na základě rozhovorů a vyhodnocení získaných informací, je v práci učiněn závěr, který se pokusil nalézt odpověď na otázku, zda je způsob života bezdomovců žijících ve Znojmě a okolí jejich životní volba nebo nutnost.

Anotace

Diplomová práce na téma „Bezdomovectví – životní volba nebo nutnost?“ se zabývá fenoménem bezdomovectví. Popisuje příčiny a formy, které k tomuto jevu vedou. Mapuje organizace, které se otázkou bezdomovectví zabývají v rámci celé České republiky. Podrobněji jsou v práci zmíněny organizace, zabývající se pomocí lidem bez domova na teritoriu města Znojma. Práce popisuje projekty těchto organizací.

Diplomová práce uvádí životní osudy a názory osob bez domova, žijících ve městě Znojmě, které byly získány rozhovorem.

Na základě rozhovorů a vyhodnocení získaných informací, je v diplomové práci učiněn závěr, který se pokusil nalézt odpověď na otázku, zda je způsob života bezdomovců ve městě Znojmě jejich životní volba nebo nutnost.

Klíčová slova

Bezdomovectví, bezdomovec, nouze, společenské vyloučení, charita, azylový dům, domov pro matky v tísni.

Annotation

The thesis on the topic „Homelessness - a choice of life or a necessity?“ deals with the phenomenon of homelessness. It describes causes and forms which lead to this phenomenon. This work surveys organizations which deal with this question within the Czech Republic. More detailed are mentioned organizations which help homeless people in an urban area of Znojmo. This work describes projects of these organizations.

The thesis mentions career and ideas of homeless people who live in the town of Znojmo, whereas the data were acquired by an interview.

On the basis of interviews and an evaluation of acquired information is made a conclusion in which an author tried to find answers for the question whether living of homeless people in the town of Znojmo is their choice of life or a necessity.

Keywords

Homelessness, homeless, privation, proscription, charity, asylum house, home for mothers in distress.

Seznam použité literatury

1. ZÁKON č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*, ve znění pozdějších změn a doplňků.
2. ZÁKON č. 111/2006 Sb., *o pomoci v hmotné nouzi*, ve znění pozdějších změn a doplňků.
3. BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Publik promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
4. FITZPATRICK, S. *Bezdomovectví – Přehled výsledků výzkumů u Velké Británie*. Kostelec nad Černými lesy, 2004, ISBN 1-86134-255-1.
5. HRADECKÁ V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, 85 s. ISBN 80-902292-0-4.
6. HRADECKÝ, I. a kol. *Definice a typologie bezdomovectví*. Praha: Naděje, 2007, 52 s. ISBN 978-80-86451-13-8.
7. KRAUS, B. *Sociální pedagogika II*. Brno: IMS, 2007, 77 s.
8. KRAUS, B. a kol. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
9. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
10. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 272 s. ISBN 80-7178-549-0.
11. MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007, 185 s. ISBN 978-80-7376-310-9.

12. ŘEHOŘ, A. *Metodologie I*. Brno: IMS, 2004, 76 s.
13. SEKOT, A. *Sociologické texty*. Brno: IMS, 2004, 79 s.
14. ŠTĚCHOVÁ, M. a kol. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 111 s. ISBN 978-80-7338-069-4.
15. VACÍNOVÁ, T. a kol. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. Ústí nad Labem, 2006, ISBN 80-7044769-9.
16. VÍZDAL, F. *Techniky poznávání osobnosti*. Brno: IMS, 2005, 50 s.
17. *Výroční zpráva pro rok 2008*. Oblastní charita Znojmo, 2008, 20 s.
18. *Výroční zpráva pro rok 2008*. Nový prostor, o.s., 30 s.
19. *Komunitní plán sociálních služeb pro region Znojmo na období 2007-2010*. Centrum sociálních služeb Znojmo, příspěvková organizace Města Znojma, 2007, 131 s.
20. www.mpsv.cz
21. www.cssznojmo.ic.cz/wordpress/
22. www.novyprostor.cz
23. www.nadeje.cz
24. www.spolcest.cz/spolecnou-cestou/
25. www.skphopo.cz